

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Skolkuratorns många roller

– En kvalitativ studie om skolkuratorns mångfacetterade yrke och dennes förhållningssätt till begreppet psykisk ohälsa.

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Vårtermin 2015
Författare: Frida Edin och Linnéa Esborn
Handledare: Zulmir Bečević

Abstract

Titel: Skolkuratorns många roller – En kvalitativ studie om skolkuratorns mångfacetterade yrke och dennes förhållningssätt till begreppet psykisk ohälsa.

Författare: Frida Edin och Linnéa Esborn

Nyckelord: Skolkurator, roller, psykisk ohälsa, handlingsutrymme.

En utredning som gjorts på uppdrag av regeringen visar att psykisk ohälsa har ökat bland ungdomar. Det är oklart varför, men problemet verkar vara utbrett bland ungdomar och inte endast bland dem som är särskilt utsatta på grund av psykosociala faktorer vilket tyder på att det skett förändringar i offentliga miljöer som berör alla ungdomar, där skolan är ett möjligt exempel (SOU:2006:77; Socialstyrelsen 2013). Syftet med vår studie var att undersöka hur skolkuratorer förhåller sig till begreppet psykisk ohälsa och vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolor i Göteborgsregionen, samt undersöka hur skolkuratorer beskriver det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna. I resultat och analys har vi utgått från våra tre frågeställningar: *Hur definierar skolkuratorerna begreppet psykisk ohälsa och hur kan dessa definitioner förstås i förhållande till deras handlingsutrymme? Vilka former av psykisk ohälsa upplever skolkuratorerna är vanligast förekommande på gymnasieskolor? Hur beskriver skolkuratorerna det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna?* För att besvara dessa frågeställningar har vi utfört sju stycken semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer på gymnasieskolor i Göteborgsregionen. Den inhämtade empirin tolkades sedan mot våra teoretiska utgångspunkter: *Handlingsutrymme, Goffmans dramaturgiska perspektiv, Tyst kunskap, Ritualiserad vänskap och Arbetsallians*. Resultatet visade att samtliga skolkuratorer definierade begreppet psykisk ohälsa på olika sätt. Stress och stressrelaterad problematik var de former av psykisk ohälsa som skolkuratorerna uppfattade var mest förekommande hos ungdomarna. I den insamlade empirin beskrev skolkuratorerna att allt arbete de utför är förebyggande för psykisk ohälsa, därmed undersökte vi vad de har för arbetsuppgifter. I resultat och analys formade vi och beskrev arbetsuppgifterna som roller. Vi redogör för vad som kännetecknar rollerna och vidare för karaktäristiker som är närvarande i dem.

Förord

Först och främst vill vi framföra ett stort tack till de sju skolkuratorer som ställde upp i denna undersökning. Utan dem hade denna uppsats inte varit möjlig att genomföra. De var oerhört tillmötesgående och delade generöst med sig av sina erfarenheter gällande skolkuratorsarbetet under våra intervjuer.

Sist men absolut inte minst vill vi även framföra ett stort tack till vår handledare Zulmir Bečević som tålmodigt handlett oss genom denna uppsats och varit ett stöd under vägen. Du har gått in på ett engagerat sätt och varit ett stort stöd för oss. Tack för all tid du lagt ner för att hjälpa oss i vårt arbete.

Frida Edin och Linnéa Esborn
Göteborg, Februari 2015.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Skolkuratorns roll	2
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Disposition	3
1.5 Litteratursökning	3
2. Tidigare forskning	4
3. Teoretiska utgångspunkter	8
3.1 Handlingsutrymme	8
3.2 Goffmans dramaturgiska perspektiv	9
3.3 Tyst kunskap	9
3.4 Ritualiserad vänskap	10
3.5 Arbetsallians	10
4. Metod	11
4.1 Val av metod	11
4.2 Urval och fält	12
4.3 Intervjuernas genomförande	13
4.4 Rehabilitering, validitet och generaliserbarhet	14
4.5 Genomförande av analys	15
4.6 Metodreflektion	16
4.7 Förförståelse	17
4.8 Avgränsningar	18
4.9 Arbetsfördelning	18
4.10 Etiska överväganden	18
5. Resultat och analys	20
5.1 Om begreppet psykisk ohälsa	20
5.2 Om psykisk ohälsa bland gymnasieelever	21
5.3 Om skolkuratorns förebyggande arbete	24
5.4 Arbetsuppgifter i form av roller	26
5.4.1 Handledare	27
5.4.2 Samtalsstödare	28
5.4.3 Ekonom	28
5.4.4 Fältarbetare	29
5.4.5 Teammedlem	30
5.5 Karaktäristiker som kännetecknar kuratorsrollen	31
5.5.1 Tillgänglighet	31
5.5.2 Vikten av att anpassa sig	32
5.5.3 Vikten av att skapa relationer	33
6. Avslutande diskussion	35
Referenslista	38
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42
Bilaga 3	43

1. Inledning

Psykisk ohälsa bland ungdomar har ökat de senaste två decennierna. Det visar en utredning kring barn och ungdomars psykiska hälsa som gjorts på uppdrag av regeringen. Sex stora studier har genomförts där ungdomar i åldrarna 15-24 år vid upprepade tillfällen tillfrågats gällande olika typer av psykiska besvär. Sömnbesvär, oro, nedstämdhet och trötthet är exempel på besvär som samtliga studier visar en ökning på (SOU 2006:77). Psykisk ohälsa är ett övergripande begrepp som beroende på sammanhang kan användas olika. Det kan innefatta allt från besvär i form av nedstämdhet och oro till psykiska sjukdomar som depression eller schizofreni. Psykisk ohälsa kan således betyda å ena sidan lindriga psykiska besvär å andra sidan allvarligare former av psykisk funktionsnedsättning eller sjukdom och vidare allt där emellan. De psykiska besvär som är av lindrigare karaktär kan innebära påfrestningar som stör ens välbefinnande men det behöver inte innebära att individen är psykisk sjuk och i den mening behöver behandling. Det är viktigt att hos barn och ungdomar identifiera den psykiska ohälsa som skulle kunna leda till psykisk sjukdom. Detta för att vid behov tidigt kunna ge behandling eller sätta in olika insatser för att förhindra att tillståndet blir långvarigt.

Det finns ännu inte ett klart svar till varför en ökning av psykisk ohälsa bland ungdomar skett de senaste decennierna men då det verkar vara ett utbrett fenomen bland ungdomar och inte endast bland dem som är särskilt utsatta på grund av psykosociala faktorer talar det för att det skett förändringar i offentliga miljöer som berör alla ungdomar, där skolan kan vara ett exempel (Socialstyrelsen 2013). Skolan har en betydelsefull roll för ungdomars utveckling då de under stor del av sin vakna tid befinner sig där. Det rapporten från socialstyrelsen lyfter, att det i offentliga miljöer skett förändringar som talar för att ungdomars psykiska ohälsa försämrats väcker ett intresse hos oss. Enligt skollagens 25§ ska elevhälsan främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Den ska omfatta pedagogiska, medicinska, psykologiska och psykosociala insatser. Fokus är att arbeta för elevernas utveckling mot utbildningens mål (Skollagen 2010:800). Med tillgång till olika kompetenser syftar elevhälsan till att säkerställa alla elevers rätt till utveckling och lärande. Elevhälsan finns helt enkelt för att underlätta skolgången så att eleverna kan nå utbildningens mål. Då vi studerar till socionomer är det professionen skolkurator vi intresserar oss för. Skolkuratoren representerar elevhälsans psykosociala kompetens och har socionomutbildning eller annan likvärdig utbildning (Johansson 2013). Socionomutbildning innebär ett samhälls- och beteendevetenskaplig universitetsutbildning och då med fokus på socialt arbete (Lundin 2009).

Elevhälsan ska alltså enligt skollagen främst arbeta förebyggande och främjande för att underlätta skolgången så eleven kan nå utbildningens mål (Skollagen 2010:800). Hur detta ska te sig ges inga tydliga riktlinjer för utan det är upp till varje skola att efter behov utforma arbetet. Vilken del en skolkurator ska ha i skolans förebyggande och främjande arbete är likväl upp till skolans ledning att bestämma. Det finns alltså å ena sidan riktlinjer för hur en skolkurator ska arbeta främjande och förebyggande, men å andra sidan kan arbetsuppgifterna utifrån riktlinjerna variera beroende på vilket problemområde skolans ledning väljer att lägga fokus på. I och med den breda ingången i skollagen och de otydliga riktlinjerna skapas ett spänningsfält för skolkuratorer med arbetsuppgifter som kan innefatta allt ifrån att dela ut kondomer eller vägleda elever i ekonomi till att beröra självmordsproblematik. Mot den bakgrunden syftar vår uppsats till att undersöka hur skolkuratorer beskriver det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna. Vi vill ta reda på hur skolkuratorerna uppfattar direktiven som finns och vad det för dem innebär att ha en sådan fri ingång i sitt yrke och vilka

möjligheter kan de oklara riktlinjerna ger kuratorerna i arbetet som berör psykisk ohälsa.

1.1 Skolkuratorns roll

En skolkurator arbetar inom elevhälsoteamet som finns på skolan och representerar skolans psykosociala kompetens vilket innebär att denne besitter kunskap i samhällsvetenskap beteendevetenskap och juridik. Att arbeta utifrån en helhetssyn är av vikt och detta bidrar till att arbetsuppgifter på individ-, grupp- och organisationsnivå skapas. Vidare är att ge råd och stöd till elever och elevgrupper, familjer och personal en central arbetsuppgift för skolkuratorer och även arbete med elevers attityder (Johansson 2013). Skolkuratoren ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande vilket innebär att de ska försöka hindra eller minska sannolikheten att ett problem uppstår, alltså att arbeta för att påverka något som ännu inte inträffat. Inom skolan syftar det förebyggande arbetet till så få elever som möjligt ska hamna vid risklinjen till att inte nå utbildningens mål (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:6). Det utrymme skolkuratoren har att utgå ifrån då denne handlar i sitt arbete kan förstås med begreppet handlingsutrymme. Genom ett samspel mellan organisationens ramar, värderingar, lagar, traditioner på arbetsplatsen och faktorer hos den enskilde skolkuratoren formas handlingsutrymmet. Handlingsutrymme innebär frihet för kuratorn att välja hur denne ska agera utifrån organisationens ramar (Svensson, Johnsson och Laanements 2008). I Backlunds (2007) avhandling Elevvård i grundskolan – resurser, organisering och praktik framgår att tydliga riktlinjer för hur skolkuratorer ska arbeta saknas. Skolkuratorer som intervjuats uppgav dock att styrdokument från både lokala skolplaner och från skolverket hade liten betydelse i deras arbete och menade att det ”sunda förnuftet” och ”känslan” istället var vägledande i deras arbete.

Vi intresserar för hur arbetet som skolkurator ser ut på gymnasieskolor i Göteborgsregionen, om det är liknar det Backlunds (2007) studie visar, att skolkurators arbete övervägande vägleds av ett sunt förnuft, och kommer därmed undersöka detta i vår studie. Vi vill även ta reda på hur de oklara riktlinjerna påverkar skolkuratorns handlingsutrymme. Den psykiska ohälsan vilken enligt Socialstyrelsens rapport (2013) har ökat skapar möjligen ett ökat behov av skolkuratorns resurser hos eleverna. Hur kuratorn nyttjar sitt handlingsutrymme vid bemötandet av detta behov beror sannolikt på hur skolkuratoren definierar och förhåller sig till begreppet psykisk ohälsa. Det blir därmed relevant att få en uppfattning om hur skolkuratorer definierar begreppet psykisk ohälsa och ta reda på vilka innebörder de fyller det med för att vidare skapa förståelse för vad det kan tänkas betyda för deras förebyggande arbete i förhållande till psykisk ohälsa.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är tvådelat. Vi vill dels undersöka hur skolkuratorer förhåller sig till begreppet psykisk ohälsa och vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolor i Göteborgsregionen samt undersöka hur skolkuratorer beskriver det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna.

1.3 Frågeställningar

- Hur definierar skolkuratorerna begreppet psykisk ohälsa och hur kan dessa definitioner förstås i förhållande till deras handlingsutrymme?
- Vilka former av psykisk ohälsa upplever skolkuratorerna är vanligast före-kommande på gymnasieskolor?

- Hur beskriver skolkuratorerna det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna?

1.4 Disposition

I kapitel två kommer vi redogöra för den tidigare forskning som finns på det område vi valt att studera. Vi kommer vidare beskriva de teoretiska utgångspunkter som är relevanta för vår undersökning i kapitel tre. Först beskriver vi handlingsutrymme och Goffmans (2009) dramaturgiska perspektiv och därefter de tre teoretiska begreppen tyst kunskap, ritualiserad vänskap och arbetsallians. I kapitel fyra beskriver vi hur vi gått tillväga i vår forskningsprocess och vi kommer bland annat gå igenom vårt val av metod, hur urvalet av respondenter skett, intervjuernas genomförande och hur genomförandet av vår analys varit. I nästa avsnitt, kapitel fem, redogör vi för vårt resultat och knyter detta till de teoretiska utgångspunkterna. I kapitel sex för vi en avslutande diskussion gällande vad som framgått i studien och vilka ytterligare frågor som är av betydelse att vidta i vidare forskning.

1.5 Litteratursökning

Vi har gått till väga på olika sätt för att hitta relevant litteratur till vår uppsats. Övervägande har vi letat efter litteratur på internet, då genom Göteborgs universitets biblioteks hemsida och vidare genom databaser man når genom den. De databaser vi mestadels använt oss av har varit *ProQuest social sciences*, *Social services abstracts* och *Libris*. Vi har även använt oss av databasen *Google scholar*. Vid sökningar på databaserna använde vi oss av olika sökord vilka var bland andra: kurator, skolkurator, psykisk ohälsa, ungdomar, adolecsens, mental health, schoolcounselor, adolescent, youth, young adult, "school counselor" discretion. Vi upplevde det svårt med att hitta relevant tidigare forskning och tog därför även hjälp av en bibliotekarie på samhällsvetenskapliga biblioteket. Vi fick konkreta tips, exempelvis fler sökord som underlättade våra fortsatta sökningar av litteratur och tidigare forskning. Utöver sökningar i databaserna använde vi bibliotekets hemsida för att leta efter litteratur på universitets olika bibliotek och vi gick även till olika bibliotek för att leta i hyllorna.

2. Tidigare forskning

I och med att vårt syfte är tvådelat resulterar det i en bred ingång av tidigare forskning och vi anser den nödvändig. Studierna kan i förhållande till vår undersökning bidra till en ökad förståelse angående yrket som skolkurator och vidare stärka det skolkuratorerna uppger gällande psykisk ohälsa hos ungdomar på gymnasieskolor i Göteborgsregionen.

I Backlunds (2007) doktorsavhandling beskrivs och analyseras det elevvårdande arbetets organisering, resurser och praktik vid olika grundskolor. Vidare beskrivs hur dessa faktorer förhåller sig till varandra och även hur de förhåller sig till förhållanden i skolans omgivning. "Elevhälsan" är det begrepp som idag används istället för elevvården (Backlund 2007). I avhandlingen lyfts olika professioners perspektiv inom elevhälsan men vi har endast valt att ta med det Backlund specifikt skriver gällande skolkuratorns arbete då vi anser att detta i förhållande till vår studie är av relevans.

Studien visar att det finns en oklarhet gällande skolkuratorns arbetsområde. De arbetsuppgifter som är mest typiska för skolkuratoren, utförs i flera fall av andra yrkesgrupper på skolorna. Skolkuratorernas arbete och dess riktlinjer är inte tydligt reglerade, utan de riktlinjer som finns är riktade till skolans personal i stort snarare än till skolkuratorerna. De skolkuratorer som deltog i studien uppgav att skolverkets styrdokument var av liten betydelse för deras arbete och att det istället för formella ramar var deras känsla och sunda förnuft som vägledde arbetet (Backlund 2007). Kuratorn framstår som en viktig person då skolan behöver kontakt med andra verksamheter i samhället, då syftande på socialtjänst och polisen (Backlund 2007). I Resultatet framgår det att samtal i olika former visar sig vara skolkuratorernas dominerande arbetsuppgift. Samtal förs med både elever, föräldrar och lärare. Vidare förekom arbetsuppgifter i form av sociala utredningar, då i samband med att elever har behov av särskilda undervisningsgrupper. Att vara en del i antimobbningsteamet samt att hålla i tjejgrupper var även exempel på förekommande arbetsuppgifter (Backlund 2007).

Studien (Backlund 2007) visar att övergripande och preventiva insatser var ovanliga inslag i kuratorernas arbetsuppgifter. Det fanns preventiva satsningar i form av exempelvis insatser mot rasism och främlingsfientlighet, drogforebyggande arbete och antimobbningsarbete men huruvida de ingick i skolkuratorernas uppgifter var oklart. Av vårt insamlade material framgår att skolkuratorerna å ena sidan uttalar sig i likhet med de skolkuratorer Backlund (2007) intervjuat och å andra sidan finns det olikheter i svaren. Vi kommer i vårt resultat lyfta både de likheter och de olikheter som finns mellan Backlunds avhandling och vår undersökning.

D-Wester (2005) redogör för vilka huvuduppgifter en skolkurator har, hon menar att de grundläggande uppgifterna är: att ha stödsamtal med enskilda elever men också med grupper, att handleda lärare och annan personal på skolan, konflikt-hantering, att arbeta mot mobbning samt att samverka med andra myndigheter. Författaren har också tagit upp faktorer som påverkar huruvida skolkuratorns arbete utformas. Hon menar på att dessa faktorer exempelvis är hur tjänsten ser ut för skolkuratoren, vilka ekonomiska resurser skolan har, elevernas socioekonomiska bakgrund, vilken åldersgrupp som kuratorn arbetar med och slutligen vad det finns för förväntningar på skolkuratoren från elever, föräldrar och kollegor (D-Wester 2005). Vi kan se likheter mellan det D-Wester skriver och vår studie gällande skolkuratorernas arbetsuppgifter vilka vi i avsnittet resultat och analys beskriver som roller.

Friberg, Hagquist och Osikas (2012) undersöker om hur svenska barn och ungdomar upplever stress och psykosomatiska besvär i åldrarna 10-24 år. För att få svar på detta skickades frågeformulär ut via internet. Studiens primära syfte var att

undersöka barn och ungdomars psykosomatiska hälsoproblem med fokus på åldersskillnader och kön. Ett annat mål med studien var att undersöka eventuella förändringar i andelen klagomål från självupplevd hälsa under en treårsperiod mellan 2007-2010. De fick svar från totalt 1.2 miljoner ungdomar och unga vuxna. Resultatet visade på att det var fler kvinnor än män som uttryckte sig uppleva psykisk ohälsa i hela åldersspannet. Resultatet visar också på att en stor andel yngre personer ofta upplevde sig stressade. Enkäten om den självupplevda hälsan visade att äldre tonårskvinnor upplevde mer psykosomatiska besvär än män i samma ålder. Vid uppdelningen av befolkningens åldrar mellan 10-24 år upptäcktes det att de ungdomar, kvinnor och män som är mellan 16-18 år visade på den högsta graden av självupplevd stress. Den grupp som hade lägsta antalet som upplevde sig stressade var i åldrarna 10-12 år. När Friberg et al. (2012) jämförde studien om psykosomatiska besvär utifrån självupplevd hälsa mellan åren 2007-2010 framgick att män upplevde bättre psykisk hälsa än kvinnor i både resultaten från 2007 och 2010. Då resultatet visar att ungdomar i 16-19 års ålder uttalar att de upplever mest stress, blir det intressant att i vår studie se vad för psykisk ohälsa som skolkuratorerna upplever hos eleverna. Denna studie fokuserar på stress och stressrelaterade besvär och inte andra former av psykisk ohälsa. Trots det är den av relevans i förhållande till vår studie då det av vår empiri framgår att skolkuratorerna upplever stress som är en central form av psykisk ohälsa i gymnasieåldern (Friberg et. al 2012).

Friberg et. al (2012) menar med tanken på att majoriteten av den undersökta gruppen befinner sig i stor del av sin tid i skolmiljön är det en faktor som behöver tas i beaktning. Med bakgrund av den könsskillnad som upptäckts i denna studie hos skolungdomar kan det mycket väl vara så att faktorer relaterade till skolmiljön kan upplevas olika hos tjejer och killar. Med denna studie som bakgrund kan vi inte annat än att hålla med Friberg et. al (2012) att man behöver ta skolmiljön i beaktning. Det är något som vi vill bidra med i samband med vår studie då vi undersöker hur skolkuratorer ser på psykisk ohälsa hos eleverna och hur de förhåller sig till det i arbetet.

Enligt en tidigare studie av Gibson et. al (2012) Är professionell identitetsutveckling för kuratorer ständigt pågående och denna utveckling sker under såväl utbildning som under kuratorns verksamhet. Detta ämne berör Gibsons et. al (2012) i studien som gjorts i Texas, USA. Studien ger information gällande de utmaningar som följer då man intar yrkesidentiteten kurator. Genom att i artikeln delge en bild av utvecklingen av yrkesidentiteten skolkurator vill Gibson et. al (2012) ge information som vidare kan fungera som en grund för skolkuratorers yrkesidentitet så som den utvecklas i skolans unika miljö. Den professionelles utbildning, personliga egenskaper och professionell gemenskap involveras i den ständigt pågående processen av yrkesutveckling.

I artikeln framgår det att man som kurator bör vara trygg i sin yrkesidentitet för att kunna förespråka sina klienter. Olika faktorer, så som värderingar hos personen i fråga, historiska aspekter, teoretisk orientering och omfattningen av yrkesverksamheten, bidrar till den professionella identiteten. Då kurator är ett ungt yrke menar Gibson et. al (2012) att det finns mycket att utforska gällande denna yrkesgrupps professionella identitet. Författarna menar vidare att majoriteten av den forskning som gjorts gällande kuratorers yrkesutveckling har skillnader mellan olika inriktningar av yrket inte synliggjorts och de menar att framtida forskning med fördel bör fokusera på erfarenheter och upplevelser kuratorer inom olika områden har, speciellt skolkuratorer. Det hade varit av intresse att skapa en bild gällande likheter och skillnader med avseende yrkesidentitet (Gibson et. al 2012).

Altshuler och Reid Webb (2009) har utfört en undersökning i 50 delstater i USA om vilka kriterier gällande utbildning och profession som ställs på skolkuratorer. Skolkuratorerna jämförs med skolpsykologer och studie- och yrkesvägledare. Författarna till studien menar att skolkuratoren har lägre legitimitet än de andra och att det kan bero på de otydliga rollförväntningar som finns. De menar att man skulle behöva belysa och definiera socialarbetarens uppgifter och dess roll i skolan för att öka deras legitimitet och förståelse för arbetet utifrån. Vår studie kan bidra med att precisera vad skolkuratoren utövar i sin yrkesroll. Genom att sätta ord på deras olika roller kan andra för hoppningsvis få en bild och uppfattning om vad yrket skolkurator innebär vilket vidare möjligen kan bidra till att öka dess legitimitet.

En Studie utfördes av Curry och Bickmore (2012) i staten Louisiana. Syftet med deras undersökning var att fastställa hur nyanställda skolkuratorers personliga och professionella behov gick tillmötes utifrån skolans betydande struktur. De utförde undersökningen i tre olika skoldistrikt i sydöstra delen av Louisiana. Det var sju nyanställda skolkuratorer som de intervjuade. Studien visar på huruvida skolkuratorer som är nya i yrket blir utelämnade för att de inte får stöd i yrkesrollen och i de arbetsuppgifter de ska utföra. I studien framkom det att det finns en saknad av introduktion i arbetet och för att deras personliga och professionella behov tillgodoses i den betydande strukturen. Studien visade också på en saknad av en uttalad formell mentor, strukturerade möten med rektorn, relevant inriktning för skolkuratoren, meningsfulla och professionella utvecklingsmöjligheter, strukturerat samarbete och tid för planering. Författarna menar att det finns risker för nyanställda skolkuratorer till exempel att deras utsatthet kan medverka till stress, utbrändhet och att det därför är viktigt att främja och stödja deras utveckling. Vilket stöd de nyanställda skolkuratorerna får påverkar känsla av att man har en betydelse och därmed effektiviteten i deras arbete.

En studie utförd av Allen-Meares (1994) syftar till att studera fyra ingångar gällande socialarbetare på skolors arbete: (1) att samla in information gällande de demografiska och organisatoriska kontexter där socialarbetare inom skolan arbetar samt andra omständigheter som påverkar arbetets praktik; (2) att identifiera de mest betydelsefulla dimensionerna som socialarbetare behöver kunna utföra i samband med att de börjar utföra arbetet; (3) Avgöra huruvida dimensionerna är positivt eller negativt relaterade till hur de utförs; (4) Identifiera de arbetsuppgifter socialarbetare i skolan föredrar att utföra samt det skolan har mandat på. Av studien framgår att det sociala arbetets praktik i skolor påverkas av en rad olika variabler som är utom socialarbetares kontroll. Skolans storlek, vilken typ av samhälle och geografiska region skolor är belägna i är organisatoriska faktorer vilka vidare påverkar huruvida olika faktorer rankades som betydelsefulla för det arbete socialarbetare på skolor utför. Socialarbetare som arbetade på skolor i mindre distrikt rankade betydelsen av ledarskap och policy lägre än de som arbetade i större distrikt. Studievägledning och att underlätta och förespråka familjers användning av samhällets resurser rankades lägre av de socialarbetare som arbetade på skolor i större distrikt. Det framgår vidare att arbetsuppgifter vilka socialarbetare på skolor föredrog att utföra var bland andra arbetsuppgifter vilka berörde barns, föräldrars och skolans behov, hjälpa lärare att upptäcka elevers resurser, hjälpa till att utveckla skolans förebyggande arbete och anordna aktiviteter i klassrummen (Allen-Meares 1994).

Craigs och Muskats (2013) studie behandlar socialarbetares uppfattning gällande deras roller, bidrag och hur deras profession fungerar i en vårdmiljö som snabbt förändras. Socialarbetare inom hälsa och sjukvård arbetar utifrån ett helhetsperspektiv genom att fokusera på den sociala aspekten av sjukdom och vidare även integrera både

psykologiska och emotionella faktorer i vård- och omsorgspraktiken. Studien visar att socialarbetare på storstadssjukhus arbetar utifrån ett brett spektrum av roller. Det råder en diskrepans mellan de roller socialarbetaren själva tillskriver sig och de roller som andra kollegor tilldelar denne. Den mångfald av tjänster som socialarbetare inom hälso- och sjukvården utför är många yrkesverksamma omedvetna om. Craig och Muskat (2013) menar att det finns lite forskning om socialarbeters uppfattningar om sina roller. De menar vidare att man genom att uppmuntra socialarbetare till att själva definiera sina roller kan bidra till att öka förståelsen för betydelsen av socialt arbete inom detta fält. I analysen framkommer sju huvudteman vilka beskriver det sociala arbetets roller: Dörrvakt, lim, mäklare, vaktmästare, jonglör, brandman och utmanare. Vi kan tänka att socialarbetare på sjukhusen innefattar olika professioner inom det sociala arbetet. Det kan vara, men behöver nödvändigtvis inte vara, en kurator. Skolkurator är en profession inom det sociala arbetet och det är därför vi kan se denna forskning som intressant kopplat till vår studie. Vi gör en liknande analys av vårt empiriska material med avstamp i Goffmans (2009) dramaturgiska perspektiv och lyfter skolkuratorns arbetsuppgifter likt olika roller. Genom att göra det vill vi skapa en förståelse för att socialt arbete i en ytterligare kontext kräver flexibilitet. En skolkurator behöver förmågan att anpassa sig efter behov på arbetsplatsen och röra sig mellan olika roller beroende på vilka situationer denne möter.

3. Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel kommer vi att presentera det teoretiska perspektiv och definiera de teoretiska begrepp vi valt att använda oss av för att analysera vårt insamlade material. I vår studie kommer vi dels undersöka skolkuratorers uppfattning om begreppet psykisk ohälsa och vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolor i Göteborgs-regionen samt undersöka hur skolkuratorer inom sitt handlingsutrymme arbetar för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna. För att skapa en förståelse kring de två olika delarna i vårt syfte kommer vi övergripande använda oss av begreppet handlingsutrymme. Vi menar att begreppet och dess innebörd kan hjälpa oss förstå hur och av vad skolkuratorernas varierande yrke formas. Skolkuratorerna har för oss beskrivit en mångfald arbetsuppgifter vilka de anser vara förebyggande i förhållande till psykisk ohälsa. Vi kommer med inspiration från Goffmans (2009) dramaturgiska perspektiv beskriva och kategorisera dessa arbetsuppgifter i termer av olika roller. Detta perspektiv kommer även bidra till förståelse av det elevhälsoteam skolkuratoren ingår i. Vi kommer vidare även använda följande teoretiska begrepp vid analys av vår empiri: Tyst kunskap, ritualiserad vänskap och arbetsallians. Vi menar att dessa kan ge oss en bild av vilka viktiga aspekter som finns närvarande i skolkuratorns arbete.

3.1 Handlingsutrymme

Lipsky (2010:3) menar att ”street-level bureaucrats” är de som arbetar i direkt kontakt med medborgare, exempelvis socialarbetare. Som gräsrotsbyråkrat har man regler och direktiv utifrån organisationens mål att förhålla sig till men samtidigt finns det en betydande diskretion alltså en handlingsfrihet hos arbetaren i mötet med de individer denne möter (Lipsky 2010:3). Handlingsfrihet innebär att ha en möjlighet att göra egna bedömningar gällande arbetsinsatsens utformning, möjlighet att ta ställning till slutlig utformning samt att vid behov omdefiniera och ifrågasätta klientens problemformulering (Johansson 2007:42). Svensson, Johnsson och Laanemets (2008:17) använder begreppet handlingsutrymme för att beskriva det utrymme socialarbetaren har till sitt förfogande för att utföra sitt uppdrag. Hur stort detta utrymme är påverkas av hur organisationen är utformad i form av regler, lagar och traditioner på arbetsplatsen. Det är upp till socialarbetaren att med frihet och ansvar bestämma över utrymmet inom dessa ramar. Evans och Harris (2004:883) lyfter också detta då de i deras artikel förklarar att det inte är reglerna i sig inom en organisation som utgör handlingsutrymmet, utan att det är möjligheten att handla och agera mellan dessa som är handlingsutrymmet.

Då Gräsrotsbyråkrater i sitt arbete möter individer befinner de sig i situationer som är komplexa. I dessa situationer kan inte färdiga formella instruktioner avgöra huruvida de ska handla utan det krävs en god förmåga till flexibilitet och sunt förnuft (Lipsky 2010:15). Gräsrotsbyråkraternas arbete är svårt att kontrollera då det sällan är möjligt att övervaka de komplexa arbetssituationerna de utför. Den Position som gräsrotsbyråkraten har inom organisationen innebär att denne har direkta uppgifter om individen, samtidigt som denne har kunskap om organisationens möjlighet att tillmötesgå individens behov (Johansson 2007:44-45). Svensson et. al (2008:18,21,25) lyfter även detta och menar att då socialt arbete är en verksamhet med omfattande variation i och med att de individer socialarbetare möter är olika är det av vikt att som socialarbetare utveckla en förmåga att reflektera. Detta för att genom reflektion kunna improvisera och göra bedömningar i de situationer socialarbetaren hamnar i. De bedömningar som görs genom improvisation sker inte bara genom intuition, utan de är uppbyggda på färdigheter, erfarenheter och kunskaper. Handlingsutrymmet öppnar för att den person som utövar socialt arbete själv kan göra

bedömningar i sin yrkesutövning som denne anses vara lämpliga. Huruvida handlingsutrymme används och nyttjas är olika beroende på socialarbetarens erfarenheter, intressen och värderingar och denne har ett ansvar att med sin kompetens avgöra vilka handlingar som är meningsfulla och rimliga att använda i sitt arbete. Socialarbetaren behöver ta ställning och ansvara för de handlingar denne väljer att utföra, alltså ha ett medvetet förhållningssätt till det arbete som utförs. Metakunskap enligt Svensson et. al (2008:98,100,101) innebär att den professionella har kunskap om sig själv och ens egna svagheter och styrkor men också en kunskap om organisationens regelverk och riktlinjer. Detta i vidare mening är en form av yrkeskunskap som alla tjänstemän har i förhållande till sitt arbete. Metakunskap är en reflekterande process där man avväger olika handlingsalternativ i förhållande till mötet med individen. Metakunskapen är närvarande och formar socialarbetarens yrkesroll och påverkar hur denne kommer använda sitt handlingsutrymme (Svensson et. al 2008:98,100,101).

3.2 Goffmans dramaturgiska perspektiv

Den verklighet vi lever i är komplex och beroende på vilken social kontext vi befinner oss i beter vi oss på olika sätt. Det är aldrig så enkelt att vi alltid väljer att gå in och ut i olika roller medvetet, utan vi rör oss mellan olika roller både medvetet men också omedvetet. Med inspiration av Goffmans (2009) dramaturgiska modell kommer vi beskriva de arbetsuppgifter skolkuratorerna beskriver i intervjuerna likt olika roller skolkuratoren framträder med. Goffman (2009) har gjort en studie om det sociala samspelet mellan människor där han beskriver det utifrån termer kopplat till teaterns värld. Han skriver om aktören som går in i olika roller beroende på det sociala sammanhang han eller hon befinner sig i. I vår studie tolkar vi skolkuratoren som aktör och publiken kan i det här fallet vara lärare, elever, föräldrar och annan personal på skolan. Vi använder perspektivet om roller för att förstå skolkuratorns mångfasetterade yrke och tydliggöra de olika sammanhang han eller hon har som kurator. Utifrån det skolkuratorerna uppgett om deras arbetsuppgifter har vi skapat roller som samtliga är närvarande i deras yrke. Skolkuratorerna rör sig mellan de olika rollerna och samtidigt kan flera av dem vara närvarande vid samma tillfälle. Vilken eller vilka roller de agerar med beror på det sociala sammanhang han eller hon befinner sig i.

Vi använder Goffmans dramaturgiska perspektiv som ett analytiskt verktyg för att sortera och förstå vårt material. Vi kompletterar vår teoretiska ansats med centrala begrepp som vägleder vår analys. Begreppen som vi använder oss av är *tyst kunskap*, *ritualiserad vänskap* och *arbetsallians* och vi kommer nedan beskriva dem.

3.3 Tyst kunskap

Stora delar av den kunskap vi besitter är tyst kunskap alltså en kunskap som vi inte kan uttrycka i ord (Thurén 2007:136). Thomassen (2007:28-30) menar att den ungerska vetenskapsteoretikern och kemisten Michael Polanyi framför andra sätt begreppet tyst kunskap på kartan. Begreppet täcker inlärda färdigheter men även andra former av icke medveten eller outtalad kunskap. Exempel på sådan kunskap kan vara erfarenheter man fått genom interaktion med andra människor i olika livssammanhang, det kan handla om förhållningssätt som blivit en del av en själv eller införskaffade teoretiska kunskaper vilka vi inte längre medvetet förhåller oss till. Erfarenheter är ett exempel som skolkuratorerna beskriver vara av vikt. Vi använder därmed detta begrepp för att förstå och analysera skolkuratorernas tidigare erfarenheter. I empirin lyfter skolkuratorerna också att magkänsla är något de använder i deras arbete vilket vi också förstår som en form av tyst kunskap och analyserar därefter. Den tysta kunskapen analyseras också genom att jämföra den i förhållande till Backlunds (2007) studie, där det finns likheter i

det hon lyfter om skolkuratorers förhållningssätt. Den tysta kunskapen är närvarande i all kunskap som tillämpas och är därmed ingen egen form av kunskap. Detta innebär att det är svårt att dra gränsen för vad tyst kunskap innefattar. Övergången mellan den medvetna, den formulerade kunskapen och den tysta kunskapen är flytande i professionell yrkesutövning (Thomassen 2007:28-30).

3.4 Ritualiserad vänskap

Margareta Järvinen (2002:260-261) lyfter begreppet ritualiserad vänskap, vilket handlar om en fältspecifik form av vänskap. Det handlar om att professioner upplevs som öppna och engagerade av klienter och att det byggs upp en vänskap dem emellan. Den nära personliga relationen mellan hjälpare och klient skapar förutsättning för förändring i positiv riktning. Begreppet härstammar från en avhandling som skrivits utifrån frivården men vi kan även se hur begreppet kan användas för att förstå och analysera den relation skolkuratorerna menar är viktig i förhållande till eleverna.

3.5 Arbetsallians

Arbetsallians som begrepp beskriver en ömsesidig positiv inställning mellan klient och hjälpare. I vår studie tolkar vi det som att skolkuratoren är hjälparen och klienten är både elever och lärare. Utrymme ges för att visa positiva och negativa känslor och dessa blir en förutsättning för att god hjälp ska äga rum. Med begreppet menar man också att de avtal som ingås mellan de olika parterna bland annat innehåller mål och arbetsfördelning mellan dem för att målet ska nås. Inom arbetsalliansen ska man som hjälpare lyssna till motparten och visa att man är pålitlig genom att möta denne med förtroende och respekt. En bra arbetsallians innebär att motparten kan lita på att avtal angående stöd och hjälp hålls, mellan denne och kuratorn. Att klienten känner trygghet gentemot hjälparen kan leda till att mod och styrka tillkommer hos klienten vilket kan hjälpa denna utvecklas i positiv riktning. En bra och tydlig arbetsallians påverkar alltså sannolikt resultatet i positiv riktning för klienten (Eide & Eide 2006:37). Vi använder begreppet för att analysera tre av rollerna i kuratorernas arbete, nämligen *handledare*, *samtalsstödjare* och *ekonom*. Då skolkuratorerna beskriver sina arbetsuppgifter tolkar vi arbetsallians som centralt och viktigt. Arbetsalliansen skapas i mötet mellan å ena sidan skolkuratorerna och elever å andra sidan mellan skolkuratorerna och lärare.

4. Metod

I följande avsnitt kommer vi redogöra för hur vi gått tillväga vid insamlandet av vår empiri.

4.1 Val av metod

Enligt Brinkman & Kvale (2015) ska man använda sig av kvalitativa intervjuer när ämnet handlar om en persons upplevelser, eller när frågan i syftet är formulerad med ordet "hur". Det var skolkuratorers förhållningssätt till begreppet psykisk ohälsa, vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolor samt hur de beskriver det förebyggande arbete de utför vi ville undersöka och därav lämpade sig den kvalitativa forskningsintervjun bäst för vårt syfte. I och med denna metod skapades möjligheten för att skolkuratorerna i berättande form kunde delge deras uppfattningar gällande deras förhållningssätt till psykisk ohälsa och deras arbete.

De kvalitativa forskningsintervjuer vi utfört kan enligt Kvale & Brinkman (2009) utifrån se ut som ett vardagligt samtal, men angreppssättet är mer strukturerat än så då man som intervjuare har en teknik som styr samtalen. En kvalitativ forskningsintervju ger inte bara underhållande berättelser om respondentens vardag, utan den täcker både informationen om verkligheten hos respondenten och dess mening. Vi har genomfört semistrukturerade intervjuer vilket innebär att man genom intervjuerna delvis följer en intervjuguide (Bryman 2011). I genomförandet av intervjuerna har vi förhållit oss till guiden men låtit respondenten utforma svaret på sitt sätt utifrån våra frågor. Respondenten uppfattar och gör sin tolkning av frågorna och därmed formas svaren utifrån det han eller hon upplever vara av vikt i förhållande till den aktuella frågan.

Det är inte att undgå att det förekommer olika maktaspekter i interaktionen mellan intervjuare och respondent. Det är intervjuaren som avgör vilket ämne som är i fokus och vad han eller hon frågar om och ska fråga vidare om. Det är också intervjuaren som avgör när intervjun ska avslutas. Detta gör att det skapas en ojäm maktrelation. För att ge respondenten möjlighet att delge information utanför de frågor vi utgick från i intervjuguiden, avslutade vi intervjun med att fråga om det fanns något annat respondenten ville lyfta som vi inte berört under intervjuns gång. Detta är enligt Kvale och Brinkman (2009) ett sätt att minska det ojämna maktförhållande som infinner sig mellan intervjuare och respondent. En ytterligare maktaspekt vilken Svensson och Starrin (1996) lyfter är att respondenten har små möjligheter att kontrollera huruvida intervjuaren tolkar och dokumenterar den insamlade datan. De menar att respondenten är sårbar då denne möjligen lämnar ut personliga detaljer i intervjun. Kvale och Brinkman (2009) menar att det dock finns en typ av motmakt som respondenten kan utöva, som en reaktion på maktutövningen. Det kan innebära att respondenten väljer att inte delge information den har kring ämnet intervjuaren frågar om utan istället talar runt det. Vi kan inte redogöra för huruvida samtliga skolkuratorer i våra utförda intervjuer valde att inte delge information då vi inte visste vilken information respondenterna besatt. Det är därför svårt att säga om och isåfall hur skolkuratorerna använde sig av motmakt under våra intervjuer.

Diskussionen gällande relationens betydelse i den kvalitativa forskningsintervjun mellan respondent och intervjuare förekommer i flertalet litteraturer. Svensson och Starrin (1996) menar att det kan bli problematiskt om man känner respondenten, då det kan påverka i den mening att intervjuaren blir försiktig med frågorna. De menar också att det å andra sidan kan bli problem om man har för lite kontakt med den man intervjuar. Distansen kan då bli ett hinder som försvåra att som intervjuare få svar på det man är intresserad av. Berg (2009) reflekterar kring en ytterligare dimension över relationens betydelse. Han menar att det kan vara klokt att känna dem som man ska

intervjua för att veta dess kultur och förstå dem i förhållande till ämnet för att möjligtvis inte ställa frågor som de inte hanterar eller kan relatera till. Vi kände inte de respondenter vi träffade, utan det var i samtliga fallen ett första möte. Vi kan förstå att det i många fall kan vara av värde att träffa respondenterna någon eller några gånger innan insamlandet av empirin sker. Det hade i vårt fall gett skolkuratorerna en möjlighet till att få en uppfattning om vilka vi var men också tvärt om. Vår upplevelse var att det inte blev ett hinder mellan oss och respondenterna trots att vi sågs för första gången under intervjun. Hur intervjuerna hade tätt sig om vi hade träffat kuratorerna någon eller några gånger innan vi samlade in vårt material vet vi dock inte. Kanske hade det gett oss mer, kanske mindre.

4.2 Urval och fält

Då vi valde respondenter använde vi ett målinriktat urval vilket innebär att man väljer ut personer som är relevanta för att besvara de frågor man som forskare är intresserad av att få svar på. Man väljer alltså ut personer som är av betydelse för den sociala förteelsen man vill förstå (Bryman 2011). Vi ville få en förståelse för skolkuratorers arbete och deras syn på gymnasieungdomars psykiska ohälsa och det var därför av stor angelägenhet att intervju de som i dagsläget arbetar som skolkurator på gymnasieskolor.

Vi har av tidigare erfarenheter upplevt att det tar tid med att både transkribera materialet efter inspelad intervju och vidare bearbeta det vilket vi tog i beaktande när vi valde antalet respondenter. Det var svårt att veta vilket antal respondenter som skulle vara rimligt att intervju för att få svar på vårt syfte. Vi ville å ena sidan få tillräckligt med material för att få en djupare förståelse av skolkuratorers yrke, deras uppfattningar gällande begreppet psykisk ohälsa samt vilka former av psykisk ohälsa de möter hos gymnasieelever men å andra sidan ville vi inte få för mycket material då det hade gjort det svårhanterligt utifrån vår tidsram. Vi tyckte att Dalens (2008) utgångspunkt, nämligen att man kan utgå från att antalet respondenter inte ska vara för stort, var av värde att ha med sig. Detta för att genomförande, transkribering och bearbetning av empirin är tidskrävande. Vi funderade på vad "för stort" innebar för oss, vi hade tankar om att sex intervjuer troligtvis skulle räcka för att få höra några olika skolkuratorer om hur de tänker om psykisk ohälsa i förhållande till deras yrke. Eftersom vi inte visste hur många skolkuratorer som kunde tänka sig att ställa upp på intervju avvaktade vi med att bestämma vad gällande antal tills det att vi tagit kontakt med fältet. Vi gick in på Göteborgs stads hemsida och tog fram en lista på gymnasieskolor i Göteborg. Vi skrev ned 18 mailadresser till kuratorer på olika gymnasieskolor, de flesta var kommunala men även några friskolor. Vi skickade därefter ut mail till dessa med redogörelse för syftet med studien och en förfrågan om de ville ställa upp på en intervju. Till en början fick vi svar från endast en kurator som ville ställa upp. Efter en vecka utan svar från resterande kuratorer skickade vi påminnelser via mail och fick då svar från ytterligare fyra kuratorer som kunde tänka sig att ställa upp. Vi ringde två kuratorer som även de var villiga att bli intervjuade. Från början hade vi tänkt intervju skolkuratorer på skolor belägna i olika stadsdelar runt om i Göteborgsregionen för att ta reda på om skolkuratorers arbete möjligen skiljde sig åt beroende på stadsdel. Vi fick svar från sju skolkuratorer som sa att de ville ställa upp på en intervju. Följden av att vi endast fick svar av sju skolkuratorer som ville ställa upp innebar att det inte blev aktuellt för oss att undersöka huruvida skolkuratorers arbete möjligen skiljer sig i olika stadsdelar, utan vårt fokus kom snarare att bli att skapa förståelse för yrket skolkurator. Skolkuratorerna arbetade på skolor med olika inriktningar, 3 av skolorna hade teoretiska program bland annat natur- och samhällsprogram, 3 andra skolor hade program av mer praktisk

karaktär så som yrkesförberedande program och den sjunde skolan hade introduktionsprogram/språkprogram. Samtliga skolkuratorer hade tjänsten samlad på en skola.

Tabell 1. Information om respondenterna

Respondent	Fiktivt namn	Antal verksamma år	Anställning i procent	Antal elever	Intervjutid i minuter
Kurator 1	Lisa	32	100	1100	72
Kurator 2	Heléne	15	80	800	56
Kurator 3	Eva	15	80	1250	63
Kurator 4	Björn	7	75	700-800	45
Kurator 5	Karin	8	80	400	28
Kurator 6	Peter	31	100	1250	60
Kurator 7	Hanna	10	100	230	50

4.3 Intervjuernas genomförande

Vi utförde intervjuerna under cirka två veckors tid. Intervjuerna ägde rum på önskad plats av respondenterna och samtliga intervjuer kom att äga rum på kuratorens kontor på den aktuella skolan. Innan intervjun informerades de om vår önskan att få spela in samtalet. Detta för att vi sedan skulle kunna ha tillgång till allt de berättade för oss. Vi fick i samtliga intervjuer genomföra inspelningen. Innan vi utförde intervjuerna uppskattade vi att vardera intervju skulle ta cirka 45 minuter. Fem av intervjuerna höll på i 60 minuter, en i 30 minuter samt en i 45 minuter. Vi ställde alla intervjufrågor och även de följdfrågor vi kom på under intervjuens gång, trots det skiljde intervjuerna sig åt tidsmässigt. En förklaring till att tiden kunde skilja sig åt i vissa intervjuer skulle kunna vara att några av respondenterna berättade mer utsvävande om saker som hade anknytning till frågan vi ställde medan vissa av dem uttryckte sig mer kortfattat.

För att varje intervju ska få samma förutsättningar bör samma intervjuguide användas i samtliga intervjuer (Bryman 2011). Detta har vi gjort. I intervjuguiden utgick vi från följande huvudteman: Psykisk ohälsa, arbetsuppgifter och samverkan. Vidare fanns under varje tema tillhörande frågeställningar. Vi använde oss av några stängda frågor men övervägande av öppna frågor vilka Brinkman & Kvale (2015) menar ger respondenten möjlighet att förklara dennes subjektiva upplevelser i berättande form och på så vis ge en djupare förståelse för hur de tänker gällande det man frågar om. Flera av frågorna i vår intervjuguide var även vad Kvale och Brinkman (2009) kallar för inledningsfrågor så som *“kan du berätta om...”*, medan de frågor vi ställde utanför intervjuguiden var mer likt det dem kallar uppföljningsfrågor vilka handlar om att vi som intervjuare visade en nyfikenhet genom ett *“mm”*, nickande eller upprepning av ett ord som respondenten just sagt. Även tystnaden hade sin roll med i samtalet då den skapade plats för reflektion hos både oss som intervjuare och hos respondenterna. De frågor som ställs i en intervju bör vara korta och enkla, detta menar Kvale och Brinkman (2009). Det framgår inte hur de menar att en enkel fråga skulle se ut vilket öppnar för tolkning. Vi anser att det är upp till respondenterna att avgöra huruvida en fråga är enkel eller inte. När vi i intervjuerna kom till rubriken psykisk ohälsa upplevde vi att speciellt en fråga var svår att besvara. Då vi ställde frågan *“Hur skulle du definiera psykisk ohälsa?”* framgick det att flera kuratorer inte använde psykisk ohälsa som begrepp vilket resulterar i att det blev svårt för dem att definiera det. I de fall vi ställt frågan och upptäckte svårigheter med den, lät vi kuratorerna säga det dem tänkte och gick sedan vidare till nästa fråga. Vi ville med hjälp av frågan få

kuratorernas definition och deras uppfattning om psykisk ohälsa och upplevde att deras uppfattning kring begreppet framgick trots att de inte gav en klar definition.

Vi diskuterade innan intervjuerna huruvida vi båda skulle delta under intervjuerna eller inte. Nackdelen vi kunde se med att båda av oss var med var det maktövertag som möjligtvis kunde upplevas av respondenten. Dock kom vi inte att uppleva svårigheter eller motstånd från respondenterna under intervjuernas gång gällande att vi var två som intervjuade. Enligt Trost (2005) kan det vara lämpligt att vara två intervjuare då intervjupersonen företräder en organisation eller en position, exempelvis ett visst yrke. Detta för att de som intervjuar kan komplettera varandra på ett fördelaktigt sätt. Vi delade upp intervjun genom att ta varsin del av intervjuguiden för att dels skapa variation under intervjun men också för att ge en av oss möjlighet att fokusera på respondentens svar och följdfrågor. Genom att göra på detta sätt upplevde vi att vi kompletterade varandra. Vi uppfattade att det blev en dynamik i intervjuerna genom att vi var två då vi båda kunde hjälpas åt med att ställa följdfrågor till respondenten. Detta resulterade vidare i vi kunde skapa bredare förståelse för det skolkuratorerna berättade. Vi upplevde i mötena med skolkuratorerna att de hade lätt för att dela med sig av sitt yrke och sig själva i rollen som skolkurator. De gav oss rikligt med empiri då de berättade brett utifrån de olika frågor vi ställde.

4.4 Reabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet handlar om trovärdigheten i det resultat vi redogör för i uppsatsen. Att uppsatsen skulle ha hög reliabilitet innebär att vi skulle få fram samma resultat igen om vi åter genomförde intervjuer med samma personer och med samma upplägg och intervjuguide (Svensson & Starrin 1996). Den kvalitativa forskningsintervjun syftar till att skapa förståelse av intervjupersonens synvinkel gällande ett visst ämne eller fenomen. Genom deras erfarenheter vill man utveckla en mening och producera en kunskap. Kunskapsproduktionen är beroende av den mänskliga interaktion som äger rum under intervjun där ett utbyte av åsikter mellan de närvarande parterna sker (Kvale och Brinkman 2009). Skulle vi göra om vår intervjustudie skulle sannolikt resultatet bli annorlunda. Dels är det inte säkert att vi skulle ställa frågorna på exakt samma sätt och respondenterna skulle säkerligen svara annorlunda på vissa av frågorna. Svensson och Starrin (1996) menar att den aktuella dagens sinnestillstånd kan påverka vilket svar respondenten ger. De svar kuratorerna gett oss under intervjuerna kan alltså ha påverkats genom deras aktuella sinnestillstånd. Vid ett annat tillfälle skulle möjligen sinnestillståndet vara olika vilket vidare påverkat svaren. Något som också kan påverka respondenternas svar är vilket sätt de tolkat de frågor som vi ställde. Deras egna perspektiv tolkar frågorna som sedan besvaras utifrån det. Vi kan inte veta huruvida deras perspektiv skulle vara det samma, eller annorlunda i en upprepad intervju. Vi har använt samma intervjuguide i samtliga intervjuer vilket ökar reliabiliteten. Det innebär dock inte att vi skulle få samma svar vid en ny intervju men svaren skulle möjligen bli liknande. Vi båda har medverkat vid samtliga moment så som intervjuerna, vid transkribering, bearbetning och analysprocessen vilket även det ökar reliabiliteten (Kvale & Brinkman 2009).

Vårt material blir trovärdigt i förhållande till att vi kan visa på att det material vi samlat in är seriöst, noga utvalt och med hög relevans för vår aktuella problemställning. Validiteten stärks i vår uppsats för att vårt resultat, det vi fått fram genom våra intervjuer förklarar och besvarar det vi frågat efter utifrån vårt syfte och våra frågeställningar. Vi som intervjuat är inte helt objektiva. Enligt Trost (2005) påverkas respondenternas svar av hur intervjuaren ställer frågorna. Våra frågor påverkade alltså svaren skolkuratorerna gav och även de följdfrågor vi ställde utanför intervjuguiden. I tolkningsprocessen då vi sammankopplar empirin med utvald teori har vi som forskare

en central roll, vilket enligt Alvehus (2013) är en förutsättning för den kvalitativa undersökningen.

Då validitetsbegreppet härstammar från den kvantitativa forskningsmetoden blir det svårt att prata om det utifrån kvalitativ forskningsmetod. Alvehus (2013) menar att begreppet validitet kan omformuleras till mer kvalitativa sammanhang. Han talar om hantverksvaliditet, kommunikativ validitet och pragmatisk validitet. Hantverksvaliditeten kan vi styrka i vår uppsats genom att vi gått från start till slutproduktion och i vår undersökning beskrivit huruvida vi gått tillväga steg för steg. Den kommunikativa validiteten innebär att vi i vårt resultat har tagit hänsyn till att ta med alla respondenternas röster, så att den starkaste rösten inte framkommer i alla lägen. Parallellt med det har vi ändå valt ut de röster vilket är av relevans för vår undersökning. Det sista validitetsbegreppet är den pragmatiska validiteten vilket innebär relevansen för att kunna vara till nytta för någon annan, att ha en påverkan för samhället. Vår undersökning blir relevant dels för de som funderar på vad kuratorsarbetet möjligen kan innebära, men också till andra professioner för att förstå vad skolkuratorn har för roller och hur man kan använda sig av den professionen på skolan.

Den kvalitativa forskningen söker förståelse av värderingar, beteenden och åsikter i en viss kontext. Eftersom forskningen fokuserar på ett visst sammanhang blir det svårt att göra generaliseringar utöver det sammanhang i vilket forskningen producerats. Däremot kan man generalisera den kvalitativa forskningen till teori. Vid bedömning av generaliserbarhet blir då kvalitén på de teoretiska slutsatser som utformats på en väl underbyggd kvalitativ data det viktiga (Alvehus 2013; Bryman 2011). Syftet med vår undersökning var att få förståelse för skolkuratorns yrke utifrån sju skolkuratorers berättelser. Av vårt insamlade material kan vi inte göra några generella slutsatser gällande samtliga skolkuratorers arbete i Sverige. Är våra teoretiska slutsatser på grundval av den insamlade empirin av god kvalitet kan vår undersökning möjligen användas vid jämförande med andra studier rörande gruppen skolkuratorer eller andra professioner som utför det sociala arbetets praktik.

4.5 Genomförande av analys

Målet med den kvalitativa analysen är att hitta gömda företeelser, innebörder och egenskaper i det fenomen som valts att undersökas (Svensson & Starrin 1996). Redan under utformandet av intervjuguiden påbörjades vår analys i och med att vi valde teman och frågor efter vårt intresse och vad vi tänkte var viktigt att veta. Analysprocessen fortsatte under intervjuernas gång då vi även vid tillfälle ställde följdfrågor om det som kuratorerna uppgav. När vi under intervjun kom fram till en viss fråga i intervjuguiden kunde respondenten redan tidigare berört den, dock ställde vi frågan ändå för att ge dem möjlighet att tillägga eventuella tankar. Efter intervjuernas genomförande började vi reflektera över det insamlade materialets betydelse, vad kuratorerna lyfte som viktigt och uttalanden som var lika varandra eller som skiljde sig från varandra. Vi transkriberade våra intervjuer och delade då upp dem och transkriberade halva intervjuerna var för att utnyttja den tid vi hade. Brinkman & Kvale (2015) menar att det kan vara av betydelse att ordagrant skriva ned allt vad respondenterna berättat och även de frågor som ställts i intervjun. Detta för att vidare kunna skriva ut materialet och därmed få en överblick på det som samlats in. Vi skrev inte in pauser som uppstod under intervjuns gång då vi innan det insamlade materialet bestämt oss för att inte göra en samtalsanalys eller analys över det språkliga i sig. Vi ville fokusera på innehållet och därmed var det inte nödvändigt att lägga vikt vid pausernas betydelse, detta menar Kvale och Brinkman (2009).

Vi har genomfört en tematisk analys. Enligt Widerberg (2002) finns det olika tillvägagångssätt då man väljer analysteman. Till en början använde vi oss av det hon

kallar empirinära förhållningssättet, vilket innebär att man letar teman i det insamlade material man har. Vi läste samtliga intervjuer flera gånger och skrev ner de teman vi ansåg vara centrala i materialet. Vårt insamlade material var omfattande och vi upplevde det svårt att gallra ut de mest centrala i de alla teman vi skrivit ner vid genomläsande av intervjuerna. Vi kom därför att bestämma oss för att delvis utgå från de huvudrubriker vi utgått från i intervjuguiden, nämligen *Psykisk ohälsa* och *arbetsuppgifter*, och göra dem till våra huvudteman i analysen. Detta då vi gjorde bedömningen att flertalet av de teman vi skrivit ner då vi läst intervjuerna passade in under dessa huvudteman. Den tredje huvudrubriken i intervjuguiden, *samverkan*, valde vi inte använda som ett huvudtema i analysen utan istället huvudtemat *Förebyggande arbete* då detta framgick som mer centralt av empiri. Dock lyfter vi i resultatet delvis samverkan ändå men då under våra andra teman. För att göra det tydligt för läsaren och för att visa på att vi fått information som besvarar vårt syfte och våra frågeställningar, har vi framställt vårt resultat utifrån våra tre frågeställningar vilka rymmer de tre huvudteman vi valt ut. Rubrikerna i avsnittet resultat och analys lyder därmed enligt följande: *Om begreppet psykisk ohälsa, om psykisk ohälsa bland gymnasieelever, om förebyggande arbete kring psykisk ohälsa, arbetsuppgifter i form av roller och karaktäristiker som kännetecknar kuratorsrollen*. Under tiden vi gick igenom vår empiri och kopplade materialet till våra teman, sökte vi samtidigt efter relevant teori och teoretiska begrepp som kunde hjälpa oss att förstå empirin. Den teori och de teoretiska begrepp som kom att bli aktuella i vår undersökning var alltså inte till hjälp då vi framställde olika teman utifrån vårt material, utan teorin hjälpte oss vidare att förstå dem. Vi utförde också analysen genom att återkoppla till tidigare forskning som behandlar vårt ämne.

Enligt Kvale och Brinkman (2009) är citat i analysen ett vanligt sätt att använda vid redogörande av det insamlade materialet och att det dessutom ger läsaren ett intryck och känsla för intervjun och dess innehåll. I avsnittet resultat och analys har vi dels återgett kuratorernas berättelse och dels tagit med exakta redogörelser från kuratorerna genom att återge det med citat. Citaten är relativt korta för att det ska bli tydligt vad som är det relevanta i förhållande till frågan. Kvale och Brinkman (2009) för en diskussion kring muntligt språk och skriftspråk, de menar att transkribera är att överföra och ändra från en form till en annan. De menar också att översätta ordagrant leder till konstruktioner som inte är adekvata i det skriftliga språket. De beskriver att om man har citaten i talspråk kan det ge läsaren en förvrängd bild av intervjupersonen då han eller hon kan framstå som förvirrad. I framställandet av resultatet redigerar vi de citat vi använder utan att ändra dess innebörd. Vi gör detta dels för lättare läsning för läsaren och dels för att inte framställa intervjupersonerna på fel sätt.

4.6 Metodreflektion

Genom denna undersökning ville vi ta del av skolkurators berättelser och ansåg därför att en kvalitativ ansats med semistrukturella intervjuer var den metod som lämpade sig bäst utifrån vårt syfte. Vi formade en intervjuguide som vi utgick ifrån under intervjuerna. Intervjuguiden hade tre huvudteman vilka var: *Psykisk ohälsa*, *Arbetsuppgifter* och *samverkan*. Efter att vi genomfört intervjuerna, transkriberat och vidare börjat bearbetat vårt material insåg vi att upplägget av vår intervjuguide gjort vår bearbetningsprocess problematisk. Vi upplevde att det insamlade materialet var spretigt och vi hade svårt att hitta någon kärna i det. Att det insamlade materialet var spretigt resulterade även i att vi upplevde svårigheter med att finna en relevant teoretisk utgångspunkt för att förstå det. För att kunna göra det möjligt att följa en röd tråd i uppsatsen valde vi att fokusera främst på två av intervjuguidens tre huvudteman: *Psykisk ohälsa* och *arbetsuppgifter*. Vi hade ett ytterligare tema som skapades utifrån

frågor i intervjuguiden, nämligen förebyggande arbete. Däremot är samverkan en aspekt som är närvarande i skolkuratorns arbetsuppgifter vilket gör att vi lyfter detta till viss del. Trots detta upplevde vi det fortfarande problematiskt att sammanställa det insamlade materialet till en helhet. Vi kom att dela upp framställandet av resultatet där en del fokuserar på psykisk ohälsa och en del skolkuratorns arbetsuppgifter och vi fann det svårt att fläta samman dessa på ett bra sätt. Om vi hade gjort om denna undersökning, utifrån den kunskap vi har nu, hade vi gjort annorlunda. Vi hade inte gjort annorlunda med avseende på metodval, men med avseende på vår intervjuguide. Vi hade istället haft färre, möjligen bara ett, huvudtema och istället gått in djupare i det istället för att undersöka fler huvudteman ytterligare. Vi tror att det hade möjliggjort för en mer enhetlig uppsats.

En annan möjlig aspekt till att vi upplevde att intervjumaterialet blev spretigt kan möjligen vara antalet informanter. Kvale och Brinkman (2014) menar att man ska ha sin tidsbegränsning i beaktande vid val av antal respondenter. De menar vidare att många kvalitativa undersökningar hade vunnit på att ha färre intervjuer och istället lägga mer tid på att förbereda intervjun och vidare att analysera den. Möjligen hade det för oss varit en fördel om vi intervjuat färre respondenter. I och med vår tidsbegränsning och att vi genomförde sju intervjuer kanske mängden av material bidrog till känslan av att det blev spretigt och svårt för oss att greppa. Genom de semistrukturella intervjuerna fick vi ta del av skolkuratorers berättelser gällande deras arbetsuppgifter. Vi anser att det även hade varit av intresse att göra observationer för att ta del av hur deras arbete utförs i praktiken. Att göra observationer hade dock krävt mer tid än den vi hade till förfogande för att skriva vår uppsats vilket gjorde att denna metod inte var relevant i vår undersökning.

4.7 Förförståelse

En forskares förförståelse kring ämnet han eller hon ska studera påverkar hur denne väljer att fokusera i sin undersökning (Widerberg 2002). Vi är medvetna om att de erfarenheter vi hade med oss och vad vi tänkte kring vårt ämne har påverkat oss till att forma vårt syfte och våra frågeställningar.

Under vår utbildning har begreppet psykisk ohälsa ständigt återkommit. Trots det är det fortfarande ett begrepp vi båda har svårt att greppa och vår uppfattning är att psykisk ohälsa är ett komplext begrepp som kan innehålla så mycket. Begreppet har väckt ett intresse hos oss och vi vill ta reda på hur verksamma socionomer förhåller sig till detta komplexa begrepp i sitt arbete. Det var ingen tillfällighet att vi valde att intervju skolkuratorer då vi båda har tankar och en vilja att någon gång i vårt yrkesverksamma liv arbeta som det. Vi båda är dessutom intresserade av att på något sätt arbeta med ungdomar i framtiden, vilket påverkade att vi ville undersöka hur skolkuratorer arbetar för att förebygga psykisk ohälsa hos just ungdomar. Vi båda läste den valbara kursen Barn, ungdom och familj där vi fastnade för huruvida socialarbetare arbetar förebyggande i förhållande till ungdomar. Vi fick höra mycket om huruvida fritidsledare arbetar på fältet men desto mindre om hur socionomen som skolkurator arbetar i skolan, vilket väckte ett intresse för att veta mer om den arenan. En brist i vår uppsats är att vi tidigare hade lite kunskap om hur skolkuratorerna arbetar, då ingen av oss haft den verksamhetsförlagda utbildningen hos en skolkurator och inte heller någon annan tidigare erfarenhet av yrket. Den lilla erfarenhet vi hade var att vi mött dem i skolåren i enskilda samtal, varpå omfattning varierar mellan oss. Hade vi haft mer tid i uppsatsarbetet och kommit igång innan kursstart hade vi kunnat läsa mer om skolkuratorns men också om elevhälsoteamets arbete. Mer kunskap hade troligtvis gynnat uppsatsen på flera områden.

Innan vår undersökning hade vi förutfattade meningar om att ätstörningsproblematik och stress svar vanligt förekommande former av psykisk ohälsa. Detta var inget vi berättade för respondenterna då vi ville ta reda på om det var likt våra förutfattade meningar. Vi valde därför att fråga respondenterna kring vad de upplever som mest förekommande för att inte riskera att deras svar skulle påverkas av vår föreställning av vanligast förekommande psykiska ohälsa. Vi själva har drabbats av stress, bland annat orsakat av pressade studiesituationer, vilket påverkade att vårt intresse för att undersöka huruvida psykisk ohälsa förekommer på gymnasieskolan idag. Våra egna erfarenheter av stress över att prestera, var med och formade idén till den här studien.

4.8 Avgränsningar

Det finns möjlighet för att inta flera olika perspektiv i en studie som denna för att få olika vinklar av vad skolkuratoren arbetar med. En målgrupp som vi skulle kunna intervjua är rektorer på skolan för att se det utifrån deras perspektiv angående skolkuratorns profession och deras roll på skolan. Ett annat perspektiv hade varit att intervjua elever för att höra med dem hur de upplever kuratorns arbete i förhållande till psykisk ohälsa, och deras arbete över lag. Detta var dock inte ett alternativ för oss i och med att vårt syfte var att undersöka skolkuratorns egen uppfattning om hans eller hennes arbete och om ungdomarna utifrån psykisk ohälsa.

4.9 Arbetsfördelning

Vi har under vår uppsatsprocess fördelat arbetet mellan oss men vi har samtidigt varit noga med att vi båda skulle vara delaktiga i alla moment. Om vi suttit på varsitt håll och skrivit har vi efteråt läst varandras texter för att skapa möjlighet till eventuella tillägg. Att läsa varandras texter har också varit av vikt för att få ett gemensamt språk genom uppsatsen. Vid uppdelning av arbete har vi varit noga med att ingen av oss skulle göra mer än den andra. Avsnittet Resultat och analys har vi båda framställt tillsammans utan någon uppdelning. Varför vi valde att göra så var på grund av att vi ansåg det viktigt att vi båda var överens om hur vi kopplade teorin till vårt insamlade material.

4.10 Etiska överväganden

Inför intervjuerna informerade vi respondenterna via mail om fyra forskningsetiska principer. Vi upprepade också denna information i mötet med skolkuratorerna. Dessa principer var öppenhetskravet, vilket innebär att vi är skyldig att informera om vårt syfte med uppsatsen och inhämta samtycke från informanten. Vi skrev ett samtyckesformulär om att respondenten tagit del av informationen kring de etiska principerna och han eller hon deltar frivilligt i studien. Detta formulär fick skolkuratorerna signera då de tagit del av uppgifterna. Enligt Kvale och Brinkman (2009) är anledningen till ett samtycke att det inte ska bli några oklarheter i avtalet och det fungerar därmed som ett skydd för både intervjuerna och respondenterna. Vi informerade även skolkuratorerna om att vi önskade spela in materialet för att säkerställa att de blivit representerade på ett korrekt sätt. Det inspelade materialet transkriberades och användes inte till något annat syfte än till vår undersökning, vilket innefattar det så kallade autonomikravet (Brinkman & Kvale 2015). En annan etisk ståndpunkt är självbestämmandekravet som innebär att du som medverkande har rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor du medverkar. Den sista etiska principen är Konfidentialitetskravet, vilket innebär att den medverkande försäkras största möjliga anonymitet gällande svaren han eller hon ger kring intervjufrågorna (Bryman 2011). Vi upplevde det svårt att i vår redogörelse av materialet avgöra hur mycket vi kunde ta med av den information skolkuratorerna uppgav gällande dem själva och deras arbetsplats. Vi ville inte med tanke på

konfidentialitetskravet inte delge för mycket information. Det finns ett stort antal gymnasieskolor i Göteborg vilket gör att det möjligen inte är så stor risk att vi genom redogörelse av information gällande skolkuratorerna röjer deras identiteter. För att säkerställa att detta trots det inte sker har vi därför valt att inte ange exempelvis gymnasieskolors namn, kuratorernas namn samt de specifika gymnasieprogram de arbetar med.

När vi arbetade med framställandet av resultat hamnade vi i etiska överväganden om huruvida vi framställde skolkuratorerna och deras uttalanden. Vi upplevde ibland att det vi skrev, genom i vårt sätt att formulera oss kunde uppfattas värderande trots att det inte var vår mening. Vi upplevde detta svårt men försökte vara kritiska för att det vi skrev inte skulle framställa skolkuratorerna och deras uttalanden på fel sätt.

Diskussionen gällande relationens betydelse i den kvalitativa forsknings-intervjun mellan respondent och intervjuare förekommer i flertalet litteraturer. Svensson och Starrin (1996) menar att det kan bli problematiskt om man känner respondenten, då det kan påverka i den mening att intervjuaren blir försiktig med frågorna. De menar också att det å andra sidan kan bli problem om man har för lite kontakt med den man intervjuar. Distansten kan då bli ett hinder som försvårar att som intervjuare få svar på det man är intresserad av. Berg (2009) reflekterar kring en ytterligare dimension över relationens betydelse. Han menar att det kan vara klokt att känna dem som man ska intervjuar för att veta dess kultur och förstå dem i förhållande till ämnet för att möjligtvis inte ställa frågor som de inte hanterar eller kan relatera till. Vi kände inte de respondenter vi träffade, utan det var i samtliga fallen ett första möte. Vi kan förstå att det i många fall kan vara av värde att träffa respondenterna någon eller några gånger innan insamlandet av empirin sker. Det hade i vårt fall gett skolkuratorerna en möjlighet till att få en uppfattning om vilka vi var men också tvärt om. Vår upplevelse var att det inte blev ett hinder mellan oss och respondenterna trots att vi sågs för första gången under intervjun. Hur intervjuerna hade tätt sig om vi hade träffat kuratorerna någon eller några gånger innan vi samlade in vårt material vet vi dock inte. Kanske hade det gett oss mer, kanske mindre.

5. Resultat och analys

I följande avsnitt kommer vi redogöra för vår empiri. Först kommer vi beskriva hur skolkuratorerna förhåller sig till begreppet psykisk ohälsa under rubriken *Om psykisk ohälsa*. Därefter redogör vi för vilka former av psykisk ohälsa skolkuratorerna upplever som vanligt förekommande hos eleverna, under rubriken *Om psykisk ohälsa bland gymnasieelever*. Vidare beskriver vi under rubriken *Förebyggande arbete* hur skolkuratorerna använder det handlingsutrymme de har för att arbeta förebyggande med psykisk ohälsa hos eleverna vilket leder till rubriken *arbetsuppgifter*. Med inspiration av Goffman (2009) kommer vi lyfta skolkuratorns arbetsuppgifter i termer av roller. De olika roller vi kommer beskriva är följande: *Handledare*, *samtalsstödjare*, *ekonom*, *fältarbetare* och *teammedlem*. Som avslutning kommer vi under rubriken *Återkommande mönster i skolkuratorns roller* beskriva tre olika mönster vilka alla återkommer i skolkuratorns olika roller. Dessa är följande: *Tillgänglighet*, *vikten av att anpassa sig* och *vikten av att skapa relationer*.

5.1 Om begreppet psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa är ett övergripande begrepp som kan innefatta allt från besvär i form av nedstämdhet och oro till psykiska sjukdomar som depression eller schizofreni (Socialstyrelsen 2013). Vi ville ta reda på hur skolkuratorerna definierar psykisk ohälsa för att få en förståelse för hur de förhåller sig till begreppet och vidare hur det kan förstås i relation till skolkuratorns handlingsutrymme. Av intervjumaterialet framgår det att samtliga kuratorer gav olika definitioner om begreppet psykisk ohälsa. Karin uppgav följande när vi frågade henne om hur hon definierar begreppet psykisk ohälsa: "Det är ett vitt begrepp, för mig är psykisk ohälsa allt som inte är fysisk ohälsa". Karin definierar alltså begreppet psykisk ohälsa i förhållande till fysisk ohälsa. När vi frågade Hanna uttryckte hon sig på följande sätt: "Mm psykisk ohälsa kan ju faktiskt vara allt ifrån huvudvärk till koncentrationsproblematik". Karin ger i sin definition exempel på olika problematik som kan ses som psykisk ohälsa. Både det Karin och Hanna uppgett lämnar utrymme för tolkning gällande vad för problematik som hör till psykisk ohälsa. När Eva fick frågan om hur hon skulle definiera begreppet psykisk ohälsa gav hon ett utförligt svar om begreppet. Hon uttryckte följande:

Ja eh, jag skulle nog tänka ungefär om hur jag mår ställer till det för mig i min vardag med det som är tanken att jag ska göra. Om vi tar till exempel att gå i skolan, om det sätt jag mår gör att jag har svårt att ta mig upp på morgonen, om jag har ångest inför att vara i grupp eller svårt att träffa människor, eller om jag inte fungerar det jag ska göra, så kan man säga att det är psykisk ohälsa. (Eva)

Peter svarade på frågan mer kortfattat än vad Eva gjorde och uttryckte följande: "Jadu, det vet jag inte om jag har någon definition på, men det är ju att man inte mår bra helt enkelt". Evas och Peters uttalande skiljer sig åt ena sidan åt genom att Eva hade ett utförligt svar om begreppet psykisk ohälsa medan Peter gav ett mer kort otydligt svar. Å andra sidan innefattar de svaren en likhet, nämligen att om elever inte mår bra kan det handla om psykisk ohälsa. Peter lämnade det där medan Eva tog det vidare och menade att det är psykisk ohälsa när elevers mående ställer till det i den mening att de inte klarar av vardagens sysslor. Evas utförliga svar och Peters mer kortfattade svar visar att de båda har tankar om definitionen men vi menar ändå att deras svar är abstrakta i den mening att de lämnar utrymme för tolkning. Respondenterna Björn, Heléne och Eva uttryckte att psykisk ohälsa är en naturlig del i livet, att det hör till utvecklingen hos

ungdomarna, men också i olika åldrar under livets gång. Här följer ett exempel utifrån intervjun med Björn:

De flesta har ju någon gång eller kommer uppleva psykisk ohälsa i livet, utan att man sätter en sjukdomsstämpel på det och det är något helt naturligt och helt normalt. Sen finns det naturligtvis något specifikt för ungdomarna, vad man upplever i ungdomsålder, man går i skolan och ska frigöra sig från föräldrar. (Björn)

Enligt Björn är psykisk ohälsa inte något bestående utan han menar det är en period i livet då man inte mår bra. Han uttrycker även att det är något naturligt som alla drabbas av, och då framför allt ungdomar. Heléne, gav ett liknande resonemang i frågan, hon uttryckte sig på följande sätt: ”Vad är utvecklingskris, vad är en psykiatrisk diagnos, eller vad ingår i livet och vad är liksom sjukligt”. Eva resonerade även hon på liknande sätt då hon pratar om att gymnasieåren är en jobbig tid i livet för att ungdomar då kämpar med sin identitet. Hon uppgav följande:

Ja sen är det ju en jättesvår tid i livet, det var någon som sa det: att den sämsta tiden att gå på gymnasiet är i gymnasieåldern. Alla ska ju kämpa med sitt inre liksom, man ska lämna sin barndom och knyta ihop den säcken. Man ska ta steget ut i vuxenlivet och man funderar på vem man är. (Eva)

Eva, Björn och Heléne uttryckte ovan att de upplever att ungdomars utveckling gör att de i perioder inte mår bra men att det för den sakens skull inte behöver innebära att ungdomen drabbats av psykisk ohälsa.

Det skolkuratorerna uppgett stämmer överens med det som socialstyrelsen i sin rapport (2013) redogör för, nämligen att psykisk ohälsa är ett övergripande begrepp som beroende på sammanhang kan användas på olika sätt. Citaten i detta kapitel visar att samtliga skolkuratorer har olika uppfattningar gällande begreppet psykisk ohälsa. Det är intressant att skolkuratorerna inte har en enhetlig definition på vad begreppet innebär då de är en profession som arbetar med elever med psykisk ohälsa. I socialstyrelsens (2013) rapport lyfts vidare vikten av att identifiera psykisk ohälsa hos ungdomar tidigt för att minska risken att det leder till psykisk sjukdom. Vi kommer vidare lyfta vilka former av psykisk ohälsa skolkuratorerna identifierar och upplever som vanligt förekommande hos elever på gymnasie-skolor i Göteborgsregionen. Innan dess vill vi dock redogöra för hur skol-kuratorerna upptäcker psykisk ohälsa hos eleverna.

5.2 Om psykisk ohälsa bland gymnasieelever

När vi till respondenterna ställde frågan om hur psykisk ohälsa upptäcks hos eleverna svarade fyra av sju att de får kontakt med eleverna som drabbats av psykisk ohälsa via skolsköterskan. Heléne uttryckte enligt följande: ”Men det överförs ju information från skolsköterskan”. Respondenten Karin som uttryckte sig på ett mer utförligt sätt i frågan berättade enligt följande citat:

Skolsköterskan träffar alla elever i årskurs ett på hälsosamtal och där kommer det ganska tydligt upp om det är något [---] för då får eleverna möjlighet att sitta och prata om hur de faktiskt har det. (Karin)

Citat från intervjuerna med Heléne och Karin visar huruvida de menar att psykisk ohälsa kan upptäckas via skolsköterskan. De uttrycker vidare att det inplanerade

hälsosamtalen mellan eleven och skolsköterskan kan leda till att psykisk ohälsa upptäcks. Respondenten Peter förde ett liknande resonemang och berättade att han ofta upptäcker elever med psykisk ohälsa via elevhälsoteamet, där skolsköterskan är en del av teamet. Det kan då exempelvis vara så att eleverna kommer med kroppsliga symptom och besvär till skolsköterskan och sedan hänvisas vidare till skolkuratoren för att ha ett djupare samtal med eleven gällande dennes situation och varför han eller hon inte mår bra.

Den tidigare studien (Friberg et. al 2012) visar på att det psykiska måendet kan ge sig i uttryck genom fysiska symptom och att det psykiska måendet påverkar ungdomarnas fysiska funktion på ett eller annat sätt. Dålig aptit, spänningar i kroppen, huvudvärk, yrsel, magont, sömn- och koncentrationssvårigheter är exempel på psykosomatiska besvär som före-kommer hos ungdomar. Studien kan möjligen delvis förklara varför psykisk ohälsa på gymnasieskolan ofta upptäcks hos skolsköterskan. Eleverna upptäcker att de har fysiskt ont eller att något inte fungerar som normalt och då går de till skolsköterskan för att få hjälp. När skolsköterskan förstår eller får tankar om att det fysiska grundar sig i det psykiska måendet sker det ett samarbete mellan skolsköterskan och skolkuratoren.

Enligt respondenterna upptäcks psykisk ohälsa på skolan även på andra sätt. Respondenten Lisa förklarade att hon ofta får kännedom om elevers psykiska ohälsa via lärare, hon uttryckte sig enligt följande: "Väldigt ofta är det lärarna som märker och som blir oroliga för någon". Hon menade vidare att lärare kommer till henne och förmedlar då de märker att en elev inte mår bra, så att Lisa i sin tur får kontakta eleven. En annan av respondenterna, Eva, berättade att elever ofta kommer själva och söker henne, hon uttryckte enligt följande:

De kommer mycket självmant och söker, sen är det väl lärarna som är nummer två. Lärarna kan säga att: du det är en elev här och jag skulle vilja att du pratade lite med den och så. (Eva)

Det Eva uppgav i slutet av citatet visar på att även hon upplever det vanligt att lärare ger signaler om att något möjligtvis inte står rätt till med någon elev.

Nu ska vi vidare lyfta olika former av psykisk ohälsa vilka respondenterna upplever som vanligt förekommande hos elever på gymnasieskolor i Göteborgs-regionen. När vi frågade respondenterna om vilka former av psykisk ohälsa de upplever som vanligt förekommande hos eleverna på gymnasieskolan gav de varierande svar. En av respondenterna, Björn uttryckte följande:

A fast jag definierar inte den där psykiska ohälsan och det där är en sådan psykisk ohälsa. Det diskuteras i samhällsdebatten, ta bara självskadebeteende och ätstörningar och det går upp och ner. Men allt finns ju på den här skolan, jag kan inte säga att det just nu är någonting specifikt, utan jag ser till varje individ som individ så får man ta det därifrån. (Björn)

Då vi ställde frågan till Björn om vilka former av psykisk ohälsa som är vanligt förekommande på skolan svarade han att han inte tänker i vissa former av psykisk ohälsa utan att han mer ser till individen. Enligt Lipsky (2010) möter de som arbetar inom socialt arbete individers komplexa situationer. Som socialarbetare blir det svårt att arbeta med individer i dess komplexa situationer med formella instruktioner, utan det behövs en handlingsfrihet så att socialarbetaren har en möjlighet att vara flexibel i sitt bemötande. Björns uttalande om att han i mötet med en individ ser denne främst som en

individ och inte utifrån en viss problematik visar att han är har möjlighet att vara flexibel i mötet med individer. Björns beskrivning om huruvida han ser på olika former av psykisk ohälsa skiljde sig i förhållande till andra respondenter då de andra gav exempel på olika problematik de uppfattar förekomma hos elever. Lisa uttryckte att hon arbetar på en skola med högpresterande elever och lyfte stress som den mest centrala formen av psykisk ohälsa. Hon uttryckte sig på följande sätt:

De som kommer hit är oftast studiemotiverade, har höga betyg och är redan stressade[...] så det är tyvärr något som många drabbas av, stress, panikångest [...] Mest förekommande är stressrelaterade problem som kan ta sig i olika uttryck, så som sömnsvårigheter, ätstörningsproblematik, panikångest i samband med stress över att inte prestera. (Lisa)

I citatet ovan förklarar Lisa att stressen kan resultera i annan problematik så som panikångest, sömnsvårigheter och ätstörningsproblematik. En annan respondent, Karin som menade på att hon också arbetade på en högpresterande skola uttryckte att stress är en vanlig form av psykisk ohälsa hos eleverna:

Ja om man nu tänker att stress är psykisk ohälsa, vilket jag tänker att det är, så är absolut stress det jag möter mest [---] det är så mycket krav på våra elever idag, att dem måste prestera. (Karin)

Den tidigare studien (Friberg et. al 2012) redogör för att det är många ungdomar på gymnasiet som upplever stress. Vi är medvetna om att denna forskning endast undersökt stressrelaterade psykosomatiska besvär. Trots det kan den stärka det Lisa och Karin uttryckte ovan, att stress är den mest förekommande psykiska ohälsan på skolan. Den tidigare studien bekräftar även det Lisa berättar om följderna, att sömnsvårigheter är ett psykosomatiskt symptom på stress. I de andra intervjuerna uppgavs fler exempel på olika former av psykisk ohälsa. Eva berättade att hon inom sitt handlingsutrymme ibland arbetar med en djup psykisk ohälsa trots att det inte är hennes uppdrag som skolkurator. Hon uppgav följande:

Alltså jag sitter ju ibland med så svårt skadade och liksom så djup ohälsa så det är ju inte så att vi alls ska jobba med det men dem vill inte gå någon annanstans, dem har inte förtroende för någon annan. Exempelvis en elev som är svårt traumatiserad från övergrepp som barn. (Eva)

Det Eva beskriver visar att det förekommer djup ohälsa på gymnasieskolan vilket resulterar i att hon ibland tar sig för arbetsuppgifter trots att de inte ingår i hennes uppdrag som skolkurator. Enligt Johansson (2007) är gräsrotsbyråkraternas arbete svårt att kontrollera då det sällan är möjligt att övervaka de komplexa arbetssituationerna. Den Position som gräsrotsbyråkraten har inom organisationen, innebär att denne har direkta uppgifter om individen och samtidigt kunskap om vad organisationen kan erbjuda individen för att bemöta dennes behov. Trots att det i Evas arbetsbeskrivning som skolkurator inte ingår att möta elever med djup psykisk ohälsa, är det ändå en arbetsuppgift hon genom handlingsfrihet tar sig för. Enligt Svensson et. al (2008) innebär det sociala arbetets praktik att ansvara för hur handlingsutrymmet används och därmed vilka handlingar socialarbetaren väljer att utföra.

Vi har hittills beskrivit hur skolkuratorerna uppfattar begreppet psykisk ohälsa samt vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolan. Vi ska nu vidare redogöra för hur de använder det handlingsutrymme de har för att arbeta förebygga psykisk ohälsa hos eleverna.

5.3 Om skolkuratorns förebyggande arbete

För att få förståelse för hur skolkuratoren använder sitt handlingsutrymme för att arbeta förebyggande är det av betydelse att först få en bild av vad som påverkar det. Enligt Svensson et. al (2008) så är organisationens lagar och regler faktorer som påverkar socialarbetarens handlingsutrymme. Hur stort skolkuratorns handlingsutrymme är beror alltså på organisationens uppdrag. Varje skola har alltså ansvar för att bestämma över vilket utrymme skolkuratoren ges i sitt arbete. Därmed ville vi börja med att ta reda på hur skolkuratorerna upplevde direktiven i deras arbete. Då vi frågade kuratorerna om det finns tydliga direktiv för deras arbete svarade samtliga att det inte finns det. Heléne uttryckte följande:

Egentligen finns det ju inte det, utan det är ju mer att man ska arbeta på alla nivåer och vara lite expert inom den psykosociala delen. Det är väl egentligen så det står, sen beror det ju på vad man lägger i det. Så det är ju ett väldigt fritt yrke på det sättet, på gott och ont och det är ju lite som att allt är möjligt och samtidigt inget. (Heléne)

Helénes uppfattning stämmer överens med det Backlunds (2007) forskning visar, att skolkuratorer saknar tydliga riktlinjer i sitt arbete. De kuratorer som deltog i Backlunds (2007) studie menar att styrdokument var av liten betydelse för deras arbete. Utifrån Helénes citat förstår vi att det fria yrket för henne å ena sidan öppnar för möjligheter men å andra sidan kan det skapa känslan av att vara otillräcklig. Det Heléne uttrycker visar på att hon själv kan påverka innehållet i sitt arbete. Heléne har handlingsfrihet vilket Johansson (2007) menar är att ha möjlighet till att göra egna bedömningar gällande arbetets utformning. Då vi frågade Björn, Eva och Peter om det finns tydliga direktiv i deras arbete som skolkurator resonerade dem enligt följande:

Eh, ja och nej. Alltså jag har ju jobbat så många år därför blir det inte så svårt, jag behöver inte ha så mycket direktiv för att förstå vad jag ska göra. (Björn)

Nej, det är väldigt skönt att vara lite äldre och ha lite olika verktyg i sin låda sådär [...] man får ju lite gå på magkänsla och se vad jag tror eleven här behöver. (Eva)

Nej alltså det är ju en otrolig frihet, man måste ju lära sig av erfarenhet och använda den. Nu har jag arbetat så länge att jag inte tänker så mycket på det. (Peter)

Erfarenheter lyfts som betydelsefulla i arbetet hon utför men även att gå på magkänsla är av vikt. I Backlunds (2007) tidigare forskning menar skolkuratorer att deras arbete grundar sig på den enskildes känsla och hans eller hennes sunda förnuft snarare än direktiven. Det Eva, Björn och Peter uppgav är i likhet med vad den tidigare studien visar. Vad den tidigare studien samt det kuratorerna berättat är alltså att tidigare erfarenhet är av vikt i arbetet. *Tyst kunskap* är ett begrepp som kan ge förståelse för att skolkuratorers handlande styrs genom tidigare erfarenheter. Thomassen (2007) menar att stora delar av den kunskap man har består av tyst kunskap vilket är en kunskap som

finns hos oss men som inte kan uttryckas i ord. Genom inlärd praktiska och teoretiska färdigheter skapas ett förhållningssätt som blir en del av en själv. Den tysta kunskapen är inte i fokus men är samtidigt ständigt verksam i handlandet. Att kuratorerna handlar utifrån erfarenheter eller en "magkänsla" ser vi som att de handlar utifrån deras tysta kunskap. Skolkuratorerna har utvecklat en tyst kunskap, alltså färdigheter som i olika situationer gör det möjligt för dem att handla och denna kunskap är av betydelse i deras arbete. Det Eva, Björn och Peter resonerar kring kan också förstås utifrån det Svensson et. al (2008) menar, nämligen att socialarbetare behöver kunna improvisera i arbetet och göra bedömningar i den aktuella situationen de befinner sig i. Improvisationen sker inte endast genom en intuition, utan också genom kunskap, färdigheter och erfarenheter. Den "magkänsla" Eva menar att hon får lita på kan liknas med de färdigheter, erfarenheter och den kunskap Johansson (2007) beskriver som närvarande då socialarbetare improviserar och gör bedömningar i olika arbetssituationer.

Skollagen finns som en övergripande ram för skolkuratorernas arbete. Enligt skollagens 25§ ska elevhälsan främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Dess fokus är att arbeta för elevernas utveckling mot utbildningens mål (Skollag 2010:800). Förebyggande arbete ska syfta till att hindra eller minska sannolikheten att ett problem uppstår. Då skollagen inte reglerar vad förebyggande arbete praktiskt ska innebära lämnas det öppet för varje enskild skola att prägla dess innebörd. Vad förebyggande arbete i skolan ska innefatta beror på skolans verksamhet och vilka problem som upplevs aktuella (Göransson 2011). Enligt vad som ovan nämnts är direktiven för skolkuratorernas arbete otydliga vilka skapar ett vitt handlingsutrymme. Skollagen bidrar även den till detta vida handlingsutrymme då den inte heller tydligt reglerar skolkuratorns arbete. Det den lyfter som centralt är att de ska arbeta förebyggande och vi vill ta reda på hur skolkuratorerna inom sitt handlingsutrymme arbetar just förebyggande i förhållande till psykisk ohälsa. Vad gällande skollagens innehåll och förebyggande arbete uttryckte Lisa följande:

Det gäller ju hela elevhälsan över huvud taget, att vårt uppdrag är att vi ska arbeta väldigt mycket förebyggande, så mycket vi kan. Alltså det beror på hur man menar med förebyggande. Men jag tycker egentligen att allt arbete jag gör är förebyggande på ett eller annat sätt.
(Lisa)

Lisa uttryckte att allt arbete hon utför på ett eller annat sätt kan ses som förebyggande. En annan av respondenterna, Heléne, uttryckte följande när vi ställde samma fråga till henne: "Då kan jag känna att bara genom det vanliga kuratorsarbetet är det många delar som är förebyggande och främjande". Det Heléne uttrycker i citatet visar på att hon delar Lisas uppfattning gällande att kuratorsarbetet i sig är förebyggande arbete. En ytterligare respondent, Peter svarade i likhet med det Lisa och Heléne uttryckte ovan. Då vi frågade hur han arbetar förebyggande för att motverka psykisk ohälsa uppgav han:

Ja, jag tycker ju att varje gång jag möter någon här om det bara är fem minuter så jobbar jag förebyggande[...] alla insatser jag gör som kurator eller som andra gör har ju samma syfte, att eleverna ska få sin utbildning. (Peter)

Om vi utgår från det Lisa, Heléne och Peter berättade, att allt arbete kuratorn utför kan ses som förebyggande arbete motsätter det den tidigare forskningen vilken menar att förebyggande insatser var ovanliga inslag i kuratorernas arbetsuppgifter. Forskningen visade på att förebyggande insatser på skolorna förekom men att det fanns en oklarhet

gällande vilken skolkuratorns roll var i dessa (Backlund 2007). Då vi frågade respondenten Eva om hur hon arbetar förebyggande för att motverka psykisk ohälsa uttryckte hon sig enligt följande: ”Aa, det är ju inte så lätt. Alltså vi som jobbar i skolan vi tänker att vi är en förebyggande faktor överhuvudtaget”. Det Eva uppger visar att det finns svårigheter med att ge exempel på hur hon arbetar förebyggande. Likt Backlunds (2007) forskning förekommer alltså förebyggande arbete på skolan men Evas roll som skolkurator i det arbetet är oklar. Att Eva uttryckte ”vi är en förebyggande faktor överhuvudtaget” ger samtidigt exempel på att hon ser sig som en del i skolans förebyggande arbete. Det Eva säger kan då kopplas till det Lisa, Heléne och Peter uppgav ovan, att alla insatser skolkuratoren utför kan ses som förebyggande då hon över huvud taget är en förebyggande faktor. Även Hanna besvarade frågan, dock genom att beskriva olika arbetsuppgifter hon utför som skolkurator, vilka hon menade vara förebyggande insatser. När vi frågade Björn om hur han arbetar för att förebygga psykisk ohälsa svarade han på ett sätt vilket skiljde sig i förhållande till de andra kuratorerna, han sa enligt följande: ”Jag jobbar inte förebyggande, det gör jag naturligtvis men inte, inte på något genomtänkt sätt.” Det finns två riktningar i detta citat. Å ena sidan uppger Björn att han inte arbetar förebyggande men å andra sidan att han gör det. Karin uppgav på samma fråga att hon inte hann arbeta så mycket förebyggande, dock framkommer det senare under intervjun exempel på arbetsuppgifter vilka vi förstår är förebyggande arbete.

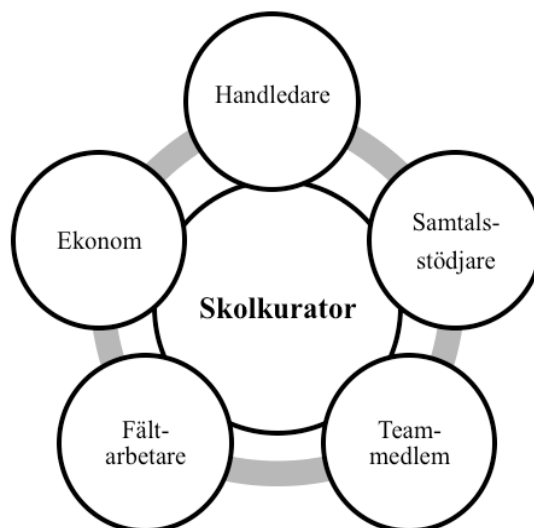
De otydliga riktlinjerna och skollagens breda ingång bidrar till ett brett handlingsutrymme för skolkuratoren. Eftersom det i skollagen finns direktiv som reglerar att skolkuratorer ska arbeta förebyggande men att det där inte framgår hur arbetet ska se ut ville vi ta reda på skolkuratorernas uppfattningar om hur de arbetar förebyggande. Det finns skillnader i det skolkuratorerna uttryckt ovan men samtidigt finns det ett gemensamt tema i dem, nämligen att kuratorsarbetet i sin helhet innebär förebyggande arbete. Skolkuratorerna uppgav alltså att allt arbete de utför kan ses som mer eller mindre förebyggande i förhållande till psykisk ohälsa och vi ville därför lyfta olika arbetsuppgifter de beskrivit. Arbetsuppgifterna kommer att beskrivas som roller och vi har valt att dela upp rollerna när vi beskriver dem för att det ska bli tydligt vad varje roll innebär. I arbetet rör sig skolkuratoren mellan dessa och beroende på vilket sammanhang han eller hon befinner sig i så används olika roller, ofta flera samtidigt.

5.4 Arbetsuppgifter i form av roller

Utifrån Goffmans (2009) dramaturgiska perspektiv kan det sociala samspelet mellan människor betraktas likt olika framträdanden som utspelar sig i form av olika roller. Han menar att det sociala sammanhanget påverkar vilken eller vilka roller en aktör framträder med. I kuratorns olika arbetsuppgifter sker ett ständigt socialt samspel med både elever, föräldrar, lärare och andra professioner. Vilken individ eller vilken grupp av människor skolkuratoren har framför sig påverkar vilken eller vilka roller denne använder sig av. Vi förstår det som att skolkuratoren flexibelt rör sig mellan olika roller beroende på vilken arbetsuppgift denne tar sig för. D- Wester (2005) lyfter de mest centrala arbetsuppgifterna en skolkurator har. Hon menar att dessa bland andra är: stödsamtal med enskilda elever och elevgrupper, att handleda lärare och att samverka med andra myndigheter. I de intervjuer vi haft med skolkuratorerna berättar de om deras arbetsuppgifter, där vissa av dem är samma som de D-Wester (2005) lyfter men de beskriver även andra arbetsuppgifter. De arbetsuppgifter skolkuratorerna berättar om beskriver vi som roller kuratorerna framträder med vid förebyggandet av psykisk ohälsa. Dessa roller är: *Handledare, samtalsstödjare, ekonom, fältarbetare och teammedlem*. Figur 1 visar skolkuratorns olika roller. Den yttre linjen i figuren står för

återkommande karaktäristiker i skolkuratorns olika roller vilka är: *Tillgänglighet, vikten av att anpassa sig och vikten av att skapa relationer.*

Figur 1: Skolkuratorns olika roller.

5.4.1 Handledare

Det som karaktäriserar rollen som *handledare* är att kuratorn i den rollen ger råd, stöd och vägledning till lärare på skolan. Skolkuratorn handleder när lärare behöver hjälp med att hantera vissa uppkomna situationer hos enskilda elever eller elevgrupper. Respondenten Karin uttryckte enligt följande: “ Jag handleder lärare och skolläda om det skulle vara någonting [---] jag är med och kan handleda där och jobba indirekt förebyggande för eleverna”. Karin menar på att en del i det förebyggande arbetet är indirekt, vilket ger sig i uttryck i form av handledning. En ytterligare respondent, Eva uttalade sig om handledning till lärarna, hon berättade enligt följande:

De kan ringa och rådfråga och man är ju lite handledare också. Det är något jag skulle vilja göra mer av än vad jag hinner med. Jag skulle vilja vara ute mer i lärolag och jobba förebyggande genom att coacha lärarna i hur de kan vara i bemötande runt en viss problematik. (Eva)

Både Karin och Eva menar att handleda lärare genom att ge råd och stöd till dem i olika situationer är en typ av förebyggande arbete som gynnar eleverna. Peter ger även han exempel på då handledning är en del i hans arbete:

Pedagoger kommer själva hit ibland med ett problem och bollar det och så försöker man hjälpa till med sin kompetens, i förhållande till en specifik elev är det ju ofta. (Peter)

I och med att läraren tar kontakt med skolkuratorn gällande en specifik elev tolkar vi att det kan ses som förebyggande arbete då de arbetar indirekt för att hjälpa eleven.

5.4.2 Samtalsstödjare

Rollen som *samtalsstödjare* karaktäriseras av samtal mellan skolkuratoren och eleven för att bidra med stöd och råd till eleven. Vi tolkar att denna roll uttrycks vara en central del i samtliga kurators arbete. När vi frågade respondenten Lisa om hennes arbetsuppgifter svarade hon enligt följande: "Jag har ju väldigt mycket elevsamtal, det är ju det som är huvuddelen i mitt jobb". I samtalen ger skolkuratoren råd och stöd i förhållande till olika problematik eleven uttrycker. I citatet nedan berättar Eva följande:

Det är ju att träffa elever och det blir ju mest individuellt, att ha olika former av samtal med elever. Ibland är det bara en gång ibland är det liksom återkommande. (Eva)

Enligt Eva kan samtalen ha olika form och de kan även variera gällande hur många samtal hon har med en elev. Peter berättade att han som skolkurator är ett stöd och ett ombud för eleven då samtal tillsammans med föräldrar och lärare äger rum. Han uppgav följande:

Ibland om jag hinner brukar jag göra så att jag frågar eleven: Vill du att jag ska företräda dig på något särskilt sätt när mötet är, jag ser mig då som ombud för eleven i förhållande till annan personal och gentemot föräldrar. (Peter)

Rollen som samtalsstödjare är alltså främst inriktad på att föra råd- och stödsamtal med eleverna men det kan förekomma samtal där både elever, föräldrar, lärare och även andra professioner medverkar. Peter uppger, att han ser på sin roll som elevens ombud och fungerar som ett stöd för denne i möten där föräldrar och lärare medverkar. I rollen som handledare vänder sig kuratorn till lärarna medan de i rollen som samtalsstödjare vänder sig främst till eleverna. Även då kuratorn vänder sig till lärarna som handledare betyder inte det att det inte förekommer en stödjande del i den rollen, utan den rollen är en del av handledarrollen. När skolkuratorerna möter eleverna som samtalsstödjare innebär inte heller det att det endast är den rollen som är aktuell, utan rollen som handledare kan också infinna sig i samband med samtalsstödjarrollen.

5.4.3 Ekonom

Rollen som *ekonom* karaktäriseras av att skolkuratoren vägleder i deras ekonomi. Skolkuratoren hjälper eleverna att söka studiemedel och eventuella ekonomiska extratillägg eller fonder. Eleven kommer till skolkuratorns rum och får hjälp med att fylla i blanketter. Eva förklarar det på följande vis:

Vi har ju på gymnasiet hand om elevernas ekonomi också, allt från stipendier, fonder, csn, så man har liksom en sådan ingång till eleverna så det behöver inte bara vara liksom psykisk ohälsa eller social problematik som gör att man träffar kuratorn[...] det kan också vara en ingång till att man pratar om andra saker. (Eva)

Vissa samtal med elever handlar inte om psykisk ohälsa eller andra sociala problem utan endast om elevens ekonomi, vilket eleven sökt hjälp för. Dock menar Eva att hon i rollen som ekonom kan få möjlighet att i samtal lyfta andra saker än ekonomi som Eva tror eleven behöver prata om. En annan respondent, Hanna förklarar att mötet med eleverna där hon presenterar den ekonomiska delen i hennes arbete är en öppning för att nå elever som möjligen behöver stöd och hjälp med annat.

Början på terminen är det ganska mycket med Csn och olika fonder som man håller på med och det är ju också en bra ingång när man går in i klassen och presenterar sig vem man är och säger ja jag kan fixa pengar åt er liksom så får man de på kroken. (Hanna)

Rollen som ekonom fokuserar på att hjälpa eleverna med deras ekonomi men citaten visar på att den rollen möjligtvis kan leda till rollen som *samtalsstödjare*. Både Hanna och Eva pratar om att då elever kommer för att söka pengar kan det möjliggöra för annan typ av samtal inleds. De ger båda två exempel på hur flera roller kan vara verksamma samtidigt, trots att rollen för det uttalade syftet med mötet är att vara ekonom, kan det ändå innebära att kuratorn också har rollen som samtalsstödjare. Vad som avgör det är elevens behov och hur situationen ser ut. Samtalsstödjarrollen ligger latent i mötet med eleven som vill söka pengar då rollen som ekonom är den centrala. I och med att eleven befinner sig hos skolkuratorn möjliggör det att samtalsstödjarrollen aktiveras om behovet finns.

I rollerna *handledare*, *samtalsstödjare* och *ekonom* väljer kuratorn att för eleverna och lärarna förmedla att han eller hon kan vara till hjälp, ge råd och stöd efter behov. Dessa roller är främst inriktade på att hjälpa en enskild individ, men kan även förekomma i arbetet med grupper. I de tre rollerna handledare, samtalsstödjare och ekonom är det av vikt att det finns en tillit mellan skolkuratorn och den individ denne har framför sig. Ett begrepp som kan användas för att förklara detta är arbetsallians. En bra arbetsallians enligt Eide och Eide (2006) innebär att klienten kan lita på att han eller hon får stöd och hjälp av hjälparen. Genom att skolkuratorn dynamiskt rör sig mellan dessa olika roller skapas möjlighet att möta de behov som lärare och elever har. Under rollen som samtalsstödjare berättade Peter följande: "Vill du att jag ska företräda dig på något särskilt sätt när mötet är". Han frågar om eleven upplever ett behov att ha honom som företrädare i mötet och genom att göra det kan det skapas en överenskommelse dem emellan gällande skolkuratorns roll i mötet. Citatet visar på hur Peter möjliggör för att en god arbetsallians kan skapas mellan honom och eleven. I rollen som handledare kan vi likväl se en strävan efter arbetsallians mellan skolkuratorn och lärarna. Karin uttryckte sig enligt följande: "Jag handleder lärare och skolläring om det skulle vara någonting [...] jag är med och kan handleda och jobba indirekt förebyggande för eleverna". Citatet visar att skolkuratorn kan hjälpa och handleda lärarna då det finns ett behov av det. Då lärarna ger Karin utrymme att hjälpa dem, kan det möjligen visa på att det finns en tillit och tro på att de får hjälp av henne. Enligt Eide och Eide (2006) påverkar en ömsesidig tillit mellan hjälpare och hjälpsökare till en positiv utveckling. Genom att Karin handleder kan hon möjligen hjälpa lärarna att utvecklas i positiv riktning i sin roll som lärare och indirekt hjälpa eleverna. Eva uppgav även hon att handleda lärarna kan vara förebyggande arbete för eleverna och uttrycker sig på följande sätt: "Det är något jag skulle vilja göra mer av än vad jag hinner med. Jag skulle vilja vara ute mer i läroplan och jobba förebyggande genom att coacha lärarna i hur de kan vara i bemötande runt en viss problematik". Eva pratade om att hon inte hinner med handledning så mycket som hon skulle vilja. Tiden kan alltså förstås som ett eventuellt hinder för att vara handledare därmed blir också tiden ett hinder för att möjliggöra för ett indirekt förebyggande arbete.

5.4.4 Fältarbete

Rollen som fältarbetare karaktäriseras av att skolkuratorn arbetar på ett upp-sökande förhållningssätt utanför hans eller hennes kontor. I rollen går skolkuratorn ut och möter eleverna i den fysiska miljön exempelvis i klassrummen eller i korridorerna. Tre av sju respondenter pratade om att förebyggande arbete för dem är bland annat att synas för

eleverna, att vara ute och möta dem där eleverna befinner sig. Karin är en av respondenterna som uttryckte sig på följande sätt:

Förebyggande jobbar jag genom att jag försöker vara ute så mycket jag kan i klasser och grupper och tje'nixar på eleverna och så, bli en naturlig del. (Karin)

Det finns en inställning hos Karin att vara ute bland klasserna och bli en naturlig del i den fysiska miljö där eleverna befinner sig. Detta citat kan förstås i förhållande till idén om ritualiserad vänskap. Ritualiserad vänskap innebär enligt Järvinen (2002) en fältspecifik form av vänskap. Det handlar om en personlig och nära relation mellan hjälpare och klient vilket kan möjliggöra för en positiv förändring. Karin arbetar för att skapa en ritualiserad vänskap. När Karin säger att hon "tje'nixar på eleverna" kan det tyda på att hon försöker skapa ritualiserad vänskap mellan henne och eleverna. Genom hennes engagemang och vilja att "bli en naturlig del" i skolan kan det leda till att eleverna kan se henne som en person och inte bara som en profession. En annan av respondenterna som pratade om förebyggande arbete i förhållande till att vistas bland eleverna var Eva, hon gav exempel på hur hon arbetar ute i klasser enligt följande:

Sen igår var jag ute i en klass och lärde ut kompismassage och veckan efter lovet ska jag ut i en trea och prata om det här med att bli myndig. (Eva)

Evas citat visar på att gå ut i klasserna kan innebära olika saker då hon en dag lärde ut kompismassage och en annan gång samtalade om att bli myndig. Hanna sa att hon just nu möter elever gruppvis och pratar kring sex och samlevnad och om planen för likabehandling. Karin och Heléne uttryckte att de träffar grupper och klasser när det finns möjlighet och ett uttryckt behov av det hos eleverna. Rollen som fältarbetare visar på bredden av vad skolkuratoren kan göra ute i skolans fysiska miljö.

En annan del av den fältarbetaren innebär att skolkuratoren har kontakt med andra verksamheter i samhället. Heléne uppgav följande då vi frågade henne gällande hennes samarbete med andra professioner: "Jag jobbar ju mycket utåt, jag menar minimaria och ungdomspoliserna har vi ju samarbete med om det hänt något." Under samma fråga uttryckte Peter sig på följande sätt: "Bup, ungdomsmottagningarna, vi har också något som heter Humlan som är en psykoterapeutisk mottagning som Göterborgs stad har för gymnasieelever". De båda citaten visar på att kuratorerna i sitt arbete har kontakt med flertalet verksamheter i samhället. Enligt Backlunds (2007) studie framstår skolkuratorer som en viktig person på skolan då det gäller kontakt med andra verksamheter i samhället, såsom exempelvis socialtjänsten. Helénes och Peters citat stärker detta då de visar att de har mycket kontakt med olika myndigheter i samhället.

5.4.5 Teammedlem

Rollen som *teammedlem* karaktäriseras av att skolkuratoren är medlem i ett elevhälsoteam på skolan. Ett elevhälsoteam består av rektor, skolsköterska, kurator och specialpedagog. Skolkuratoren kan ingå i flera elevhälsoteam beroende på hur många gymnasieprogram de riktar sig till på skolan. En av respondenterna, Karin förklarade kortfattat om vad hon menar diskuteras i elevhälsoteamet:

Alltså vi har ju ett elevhälsoteam där vi sitter tillsammans, det är ju ett forum där vi diskuterar mycket psykisk ohälsa i elevhälsoteamet, fysisk med såklart också men mycket psykisk. (Karin)

Karin uttryckte att elevhälsoteamet är ett ställe där de tillsammans diskuterar kring psykisk ohälsa hos elever. De möts och delar det som behöver diskuteras och involverar alla i teamet för elevernas bästa. Enligt Johansson (2013) har Elevhälsan bland annat som uppgift att bidra till att eleverna har en bra miljö för sin personliga utveckling och sin kunskapsutveckling. Med tillgång till olika kompetenser syftar elevhälsan till att säkerställa alla elevers rätt till utveckling och lärande. Elevhälsan finns helt enkelt för att underlätta skolgången så att eleverna kan nå utbildningens mål. En annan av respondenterna Hanna berättade om elevhälsoteamet enligt följande: "Vi får ofta våra ärenden utifrån elevhälsoteamen [...] så då när vi haft det så bokar man ju in tider ibland kommer eleverna ibland kommer de inte". Elevhälsoteamet har enligt skollagen (2010:800) uppdraget att vara förebyggande och hälsofrämjande. Den beskriver också att de i elevhälsan ska se till pedagogiska, medicinska, psykologiska och psykosociala insatser. Utifrån det Hanna berättar förstår vi att hon ofta får ärenden via mötet med de inom elevhälsoteamet och att hon sedan kontakter elever och bokar in tider med dem aktuella eleverna. Karins och Hannas citat ovan ger exempel på att de i elevhälsoteamet diskuterar om olika klasser, enskilda personer och inte minst förekomsten av psykisk ohälsa hos vissa elever.

5.5 Karaktäristiker som kännetecknar kuratorsrollen

Det arbete skolkuratoren utför är varierande vilket också rollerna redogör för. Trots den omfattande variationen finns centrala mönster, som återkommer i det skolkuratorerna berättar om arbetet. Dessa mönster är involverade i de olika rollerna och är av vikt för kuratorsarbetet på skolan. *Tillgänglighet, vikten av att anpassa sig och vikten av att skapa relationer* är namnet på de olika karaktäristikerna i kuratorsrollen och nedan redogör vi för betydelsen av dem i skolkuratorns arbete.

5.5.1 Tillgänglighet

Vikten av att som skolkurator vara tillgänglig i förhållande till lärare och elever är något som återkommer i intervjuerna. Tillgänglighet utifrån skolkuratorernas perspektiv handlar om att visa på att de alltid finns där för att tillmötesgå ett hjälpbehov. En av respondenterna, Eva uttryckte sig på följande vis:

Att vara en elevhälsa på en skola är ingen psykiatrisk avdelning utan vi är ju där ute i frontlinjen liksom och då gäller det mest att vara tillgänglig och fånga upp. (Eva)

Eva menar att elevhälsan inte är en psykiatrisk avdelning, utan att deras uppgift är att vara ute där det händer och fånga upp där det finns ett behov för det. Genom att vara tillgänglig visar kuratorerna att de finns där för eleverna och är uppmärksam och lyhörd på det de berättar. Hanna och Peter uttalade även de i sina intervjuer att en del i arbetet som skolkurator handlar om att vara tillgänglig för både lärare och elever. Peter uttryckte sig om tillgänglighet enligt följande citat:

Man måste ju möta den som är på dörren, man kan ju liksom inte hoppa över det. Ja det är klart man kan stänga, bestämma sig för att tisdagar då har jag stängt, men alltså det känns inte hållbart riktigt när man möter ungdomar som vill och sådär. (Peter)

När Hanna berättade om tillgängligheten uttryckte hon också att hon tar emot de som kommer till hennes rum. Hon uttryckte sig enligt följande:

Ja, jo vi ska ju finnas tillgängliga hela tiden. Då och då kan ju elever eller personal knacka på här om det är någonting. [---] När det kommer elever och det har hänt saker, då sätter man ju inte på röd lampa jag och säger att man måste skriva utan tar man ju hand om eleverna först. (Hanna)

Enligt Svensson et. al (2008) har man som socialarbetare ett handlingsutrymme vilket öppnar för personen att själv kunna göra bedömningar i sin yrkesutövning som är lämpliga. Socialarbetaren behöver ha ett medvetet förhållningssätt till det arbete som utförs. I Peter och Hannas citat ovan förklarar dem deras förhållningssätt i samband med att någon knackar på deras dörr. De väljer att möta den som kommer och knackar på dörren framför det arbete de för stunden håller på med. Det Peter och Hanna uppgav kan ge exempel på hur de medvetet gör en bedömning de anser vara lämplig i deras yrkesutövning.

5.5.2 Vikten av att anpassa sig

Vikten av att anpassa sig, går hand i hand med vikten av att vara tillgänglig då den ena är beroende av den andra. För att kuratorerna ska kunna jobba och anpassa sig utefter aktuellt behov krävs tillgänglighet. Flertalet kuratorer berättar att de får arbeta då det från någon på skolan uttrycks ett behov av hjälp. Karin uttryckte: "Sen får ju behovet styra också, det måste det få göra". Vidare uttryckte Heléne och Björn på följande sätt:

Det är ju oftast så i skolan att det också blir sådana här ryck att det händer något och då genererar det väldigt mycket ett tag [---] eller om det är något annat som händer med en elev. Det kan liksom variera var fokus är. (Heléne)

Kommer en lärare och säger att det här skulle jag behöva ha hjälp med, javisst då får jag försöka lösa det. Eleven ska klara sina studier, punkt slut. (Björn)

Både Karin, Heléne och uttryckte ovan att behovet från elever och lärare får vara med och styra deras arbete, de får anpassa sig efter den rådande situationen. Enligt Lipsky (2010) Så krävs en god förmåga av flexibilitet i arbetet som gräsrotsbyråkrat. Utifrån det Karin och Helene uttryckte, att de anpassar sig efter det som sker på skolan, kan vi förstå det som att de har ett flexibelt förhållningssätt. Det flexibla förhållningssättet möjliggör för dem att fokusera på det som är mest aktuellt för tillfället. Björn uttryckte vidare då vi frågade om han arbetar med elevgrupper i förhållande till psykisk ohälsa svarade han:

Det är inte något av mina starka sidor. Och när ni tar upp det, det är något som skulle behövas [...] lärarna har uttryckt behov men det har jag inte lyckats svara upp mot [---] jag kan inte bara skylla ifrån mig på arbetsbelastning utan det handlar om prioriteringar och så vidare. (Björn)

Det Björn uppges i citatet visar på att han har en metakunskap, vilket alla tjänstemän har enligt Svensson et. al (2008). Metakunskap är en reflekterande process där man avväger olika handlingsalternativ i förhållande till mötet med individen. Det är en kunskap den professionella har om sig själv och om sina svagheter och styrkor men också en kunskap om organisationens regelverk och riktlinjer. Metakunskapen är närvarande och formar socialarbetarens yrkesroll och hur denne kommer använda sitt handlings-

utrymme (Svensson et. al 2008). Att Björn säger: ”Det är inte något av mina starka sidor ” kan ge exempel på att han använder sin metakunskap för att bedöma om han kan utföra det arbete lärarna efterfrågar. Det handlar om att han är medveten om hans styrkor och svagheter och arbetar därefter. Björns metakunskap är med och påverkar hur han använder sitt handlingsutrymme.

5.5.3 Vikten av att skapa relationer

Den tredje karaktäristiken vi ser som centralt i skolkuratorernas roller är vikten av att skapa relationer. Skolkuratorer pratade om sättet de bör förhålla sig till elever för att relationer dem emellan ska kunna skapas. Eva och Hanna uttryckte det genom att berätta följande:

Jag tror först och främst på ett möte och på en relation. Jobbar du med unga människor så måste du vara en person. Eleverna måste känna att det är en människa som sitter där. Man kan inte bara vara en funktion.
(Eva)

Det här är liksom ingen som går till soc, utan det är en man faktiskt kan prata med. Det blir liksom mindre farligt då att man skapar relationer [---] Men ibland får man ju sitta och bullshita lite och bara prata om liksom spel eller någonting bara för att skapa en relation.
(Hanna)

Det Eva och Hanna belyser i citaten är att det är av vikt att visa sig vara en person för eleverna för att en relation ska skapas. Järvinen (2002) menar att man genom ritualiserad vänskap, skapandet av en personlig relation, skapar förutsättning för en förändring i positiv riktning. Det Eva säger "att du måste vara en person" och att "eleven måste känna att det är en människa som sitter där" kan förstås som att en strävan om ritualiserad vänskap finns. Då Eva och Hanna visar eleverna att de är en person och inte endast en profession kan eleverna möjligen känna förtroende och en relation kan skapas som vidare hjälper eleven i positiv riktning. Järvinen (2002) menar också att relationer byggs upp bland annat genom att klienten och hjälparen, pratar om saker som klienten uppskattar eller är intresserad av. Förutsättningen är då att hjälparen visar ett engagemang gentemot klienten (Järvinen 2002). Det Hanna berättar, att hon ibland pratar om exempelvis spel för att skapa en relation, ger även det exempel på en strävan av att skapa en ritualiserad vänskap. Lisa berättade att hon brukar bjuda in mindre elevgrupper i årskurs ett för diskussion på hennes rum. Hon upplever att relationen till eleverna förbättras i och med dessa möten och att detta gör att eleverna vid senare tillfällen har lättare att ta kontakt med henne. Utifrån det skolkuratorerna berättar så förstår vi att det är av stor vikt att skapa relationer med eleverna i arbetet som skolkurator och ritualiserad vänskap är en specifik form av vänskap som kan möjliggöra det. En av skolkuratorerna har också berättat att det finns en betydelse av att skapa relationer med lärarna. Lisa förklarade betydelsen av relationen på det här sättet: ”Det här att lära känna lärarna är ju jätteviktigt [---] Det gagnar förhoppningsvis eleverna, för det tror jag att det gör”. Lisa menar att relationen med lärarna har betydelse då hon tänker att det gynnar eleverna om det finns ett nära samarbete dem emellan. En bra relation med lärarna förstår vi kan vara indirekt förebyggande arbete i förhållande till psykisk ohälsa hos eleverna.

De som arbetar inom socialt arbete möter enligt Lipsky (2010) individers komplexa situationer vilket gör att det blir det som socialarbetare svårt att i mötet med individer i dess komplexa situationer arbeta utifrån med formella instruktioner, utan det

behövs en handlingsfrihet så att socialarbetaren har en möjlighet att vara flexibel i sitt bemötande. Björns uttalande om att han i mötet med en individ ser denne främst som en individ och inte utifrån en viss problematik visar att han har möjlighet att vara flexibel i mötet med individer. Björns beskrivning om huruvida han ser på olika former av psykisk ohälsa skiljde sig i förhållande till andra respondenter då de andra gav exempel på olika problematik de uppfattar förekomma hos elever.

6. Avslutande diskussion

Vi ville med denna undersökning dels undersöka hur skolkuratorer förhåller sig till begreppet psykisk ohälsa och vilka former av psykisk ohälsa de möter på gymnasieskolor i Göteborgsregionen samt undersöka hur skolkuratorer beskriver det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna. På ett övergripande plan ger vår undersökning förståelse för att skolkurator är ett mångfasetterat yrke och den ger insyn i skolkuratorers uppfattningar om deras arbetsuppgifter. Vidare ger undersökningen även en bild av hur skolkuratorer uppfattar begreppet psykisk ohälsa vilket vi menar är av betydelse då skolkuratoren är en profession som arbetar och möter ungdomar som enligt socialstyrelsen (2013) är en utsatt grupp med avseende på psykisk ohälsa. Av de intervjuer vi gjort framgår det att samtliga skolkuratorer använder sitt handlingsutrymme för att tillmötesgå elevers psykiska ohälsa.

Den första av de tre frågorna vi ville besvara var: *Hur definierar skol-kuratorerna begreppet psykisk ohälsa och hur kan dessa definitioner förstås i förhållande till deras handlingsutrymme?* Det framgår att samtliga kuratorer hade svårigheter med att definiera begreppet psykisk ohälsa och de uttryckte sig på olika sätt gällande begreppet. Några av dem menade att psykisk ohälsa kan vara något som tillhör livet, en del av utvecklingen eller en tillfällig kris i livet medan andra uttryckte att man drabbats av psykisk ohälsa om hur man mår ställer till det i vardagen. Enligt Socialstyrelsen (2013) är psykisk ohälsa ett övergripande begrepp som beroende på sammanhang kan användas olika. Denna breda ingång i begreppet lämnar utrymme för tolkning och vi menar att det kan ge en förklaring till varför skolkuratorerna inte hade olika definitioner av begreppet. Några av skolkuratorerna uttryckte att de inte använder sig av begreppet, vilket var intressant då de är en profession som arbetar med ungdomars psykiska ohälsa.

Skolkuratorerna i vår studie uppger likt de skolkuratorer Backlund (2007) frågat i sin undersökning att tydliga direktiv saknas i kuratorsarbetet. Att skolkuratorerna uttrycker sig på liknande vis i båda undersökningarna kan möjligen ge vidare förståelse av att skolkuratorers arbete präglas av dem själva snarare än att direktiven styr dem. De otydliga direktiven skapar tillsammans med andra faktorer ett vitt handlingsutrymme för skolkuratoren och faktorer som skolkuratorns erfarenheter och kompetens avgör huruvida det utrymme som finns används. Enligt Lipsky (2010) är det som socialarbetare svårt, att i mötet med individer och dess komplexa situationer arbeta utifrån formella instruktioner. Det behövs en handlingsfrihet så att socialarbetaren har en möjlighet att vara flexibel i sitt bemötande. Av resultatet framgår att skolkuratoren i förhållande till psykisk ohälsa hos eleverna och i med det vida handlingsutrymmet har möjligt att möta individen där de befinner sig och inte utgå från en viss problematik. Vi förstår att det för skolkuratoren finns en frihet i att göra bedömningar i mötet med individen. Handlingsutrymmet gör även att skolkuratoren kan ta sig för arbetsuppgifter som egentligen inte hör till dennes uppdrag.

Då direktiven är otydliga lyfter skolkuratorerna erfarenheter som viktiga i arbetet och vi har tolkat detta som att de har en tyst kunskap vilken vägleder dem i arbetet och i mötet med individer som kräver improvisation. Den tysta kunskapen förstår vi är betydelsefull och central i arbetet som skolkurator. De kuratorer vi intervjuat har mellan sju och 32 års erfarenhet av kuratorsarbetet vilket innebär att de haft tid på sig att bygga upp sin tysta kunskap. Hur blir det för de socionomer som är nya i yrket som skolkuratorer, för de som inte byggt upp en tyst kunskap som kan leda dem i arbetet? Vi funderar på om det kan vara problematiskt att vara ny i yrket som skolkurator, att det vida handlingsutrymme och den frihet som finns möjligen kan bli svårt att hantera, då den tysta kunskapen ännu inte byggts upp. Carry och Bickmore (2012) menar i sin studie att de skolkuratorer som är nya i yrket blir utelämnade för att de inte får stöd i

yrkesrollen och i de arbetsuppgifter de ska utföra. De menar på att huruvida stödet ser ut för den nyanställde i form av mentor och en god introduktion i arbetet kommer påverka hur man klarar av det nya arbetet. Enligt Carry och Bickmore (2012) är alltså stöd från organisationen viktig för nyanställda skolkuratorer och vi funderar på om det finns andra faktorer som är betydelsefulla. Vi anser att det hade varit intressant att intervjua skolkuratorer som har högst ett års erfarenhet inom yrket för att skapa mer förståelse kring detta.

Den andra frågeställningen vi ville besvara var: *Vilka former av psykisk ohälsa upplever skolkuratorerna är vanligast förekommande på gymnasieskolor?* Av vårt resultat framgår att skolkuratorerna upplever stress och stressrelaterade problem som exempelvis ätstörningar och ångest som vanligt förekommande psykisk ohälsa hos elever på gymnasieskolor i Göteborgsregionen. Flertalet av skolkuratorerna uppgav att psykisk ohälsa oftast upptäcks via lärare som kontaktar skolkuratoren men det upptäcktes även på andra sätt, exempelvis genom skolsköterskan.

Vår tredje och sista frågeställning var: *Hur beskriver skolkuratorerna det arbete de utför för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna?* I Backlunds (2007) studie framgick att skolkuratorns roll i skolans förebyggande arbete var oklar. I vår undersökning framgår att flertalet av skolkuratorerna uppfattar samtliga av sina arbetsuppgifter som förebyggande vilket alltså inte är i likhet med de uppfattningar skolkuratorer i Backlunds (2007) studie har. Kan förnyandet av skollagen 2010 möjligen påverkat dessa olika uppfattningar? Att den från och med 2010 reglerar att skolkuratoren främst ska arbeta förebyggande kanske har resulterat i att skolkuratorer mer och mer ser sina olika arbetsuppgifter som förebyggande i förhållande till psykisk ohälsa. Skollagen har därmed möjligen integrerats i skolkuratorers uppfattning gällande det arbete denne utför. Vad som också kan vara en förklaring är att det i båda studierna handlar om skolkuratorers uppfattningar och vad som framgår är alltså beroende av vilka personer som tillfrågats. Kanske hade vi fått en annan bild av skolkuratorers förebyggande arbete om vi frågat ytterligare skolkuratorer, kanske inte. Dock har vi med utgångspunkt i vår och i Backlunds (2007) studie fått förståelse för att skolkuratorns roll i förebyggande arbete kan upplevas olika.

Utifrån att de skolkuratorer vi intervjuat uttryck att samtliga arbetsuppgifter uppfattades som förebyggande beskriv vi deras arbetsuppgifter likt olika roller. Detta för att bringa förståelse för att yrket skolkurator är mångfasetterat yrke. De roller vi redogjort för i resultatet var: handledare, samtalsstödjare, ekonom, fältarbetare och teammedlem. Vidare finns det tre karaktäristiker som är närvarande i samtliga roller och dessa var: tillgänglighet, vikten av att anpassa sig och vikten av att skapa relationer. Craigs och Muskats (2013) studie som lyfter socialarbetares arbete på storstadssjukhus, kan tillsammans med vår undersökning möjligen ge en vidare förståelse för det sociala arbetets praktik. Vi är medvetna om att skolkuratorer som vår studie fokuserar på och socialarbetare på storstadssjukhus vilka deras studie har i fokus är olika professioner. Dock arbetar de olika professionerna med socialt arbete i någon mening vilket gör att denna forskning trots det går att koppla till vår studie. Studien visar att socialarbetarna på storstadssjukhus arbetar utifrån ett brett spektrum av roller. De olika rollerna skapas å ena sidan genom dem själva och å andra sidan genom förväntningar av andra. Den tidigare forskningen blir intressant i förhållande till vår studie då vi tolkar det som att skolkuratorer på gymnasieskolor i Göteborgsregionen likväl arbetar utifrån ett brett spektrum av roller. I båda fallen krävs det alltså att den profession som utövar det sociala arbetets praktik har en förmåga till flexibilitet, en förmåga till att kunna anpassa sig efter de arbetsuppgifter som denne möter. I skolkuratorns yrkesutövning sker en ständig rörelse mellan olika roller i arbetet och sammanhanget påverkar vilken eller

vilka roller som blir framträdande i en viss situation. Oavsett vilken roll som är framträdande för stunden finns de andra rollerna närvarande, redo att användas om det skulle behövas. Att det ser ut på liknande sett för socialarbetare på storstadssjukhus är intressant och vi anser att det hade varit av intresse att utforska det sociala arbetets praktik inom fler områden. Detta för att skapa en ännu vidare uppfattning och förståelse för huruvida förekomsten av ett brett spektrum av roller är ett återkommande tema hos olika professioner som arbetar med socialt arbete.

Referenslista

- Allen-Meares, Paula (1994). "Social work Services in schools: A national study of Entry-Level Tasks" *Social work*, 39, 5, s. 560-565.
- Altshuler, S.J. & Reid Webb, J. (2009) "School social work: increasing the legitimacy of the profession." *Children and schools*, 31, 4, s. 207-218.
- Alvehus, Johan (2013) *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber AB.
- Backlund, Åsa (2007). "Elevvård i grundskolan: resurser, organisering och praktik." (elektronisk), Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2007. *Digitala Vetenskapliga Arkivet*
<http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:196991/FULLTEXT01.pdf>
(2014-10-03)
- Berg, Bruce Lawrence (2009). *Qualitative research methods for the social sciences*. 7. ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Brinkman Svend & Steinar Kvale (2015) *Interviews: learning the craft of qualitative research interviewing*. 3. ed. Los Angeles: Sage Publications.
- Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. [rev.] uppl. Malmö: Liber AB.
- Craig, Shelly L och Muskat, Barbara (2013) "Bouncers, brokers and glue: The self-described roles of social workers in urban hospitals". *Health och social work*. 38, 1, s. 7-16.
- Curry, J.R. & Bickmore, D. (2012) "School counselor induction and the importance of mattering." *Professional school counseling*, 15, 3, s.110-122.
- Dalen, Monica (2008) *Intervju som metod*. 1. Uppl. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- D-Wester, Y. (2005) *Socionomen i skolan*. 1. uppl. Stockholm: Gothia
- Evans, Tony och Harris, John (2004) "Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion." *British Journal of social work*, 34, 6 s. 871-895.
- Friberg, Peter. Hagquist, Curt och Osika, Walter (2012) "Self-perceived psychosomatic health in Swedish children, adolescents and young adults: an internet-based survey over time." *BMJ Open*, 2, 4.
- Gibson, Donna M. Dooley, Brenda A. Kelchner, Viki P. Moss C, Julie M. & Vacchio, Bryan. (2012) "From Counselors-in-training to professional school counselor: understanding professional identity development". *Journal of professional counseling: Practice, theory, and research*, 39, 1, s. 26-41.

- Goffman, Erving (2009). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 5. Uppl. Stockholm: Norstedts.
- Göransson, Kerstin (2011). "Skolutveckling som förebyggande arbete." I Eriksson Gustavsson, Anna-Lena, Göransson, Kerstin & Nilholm, Claes (Red). *Specialpedagogisk verksamhet i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Lars-Åke (2013). *Elevhälsan i den nya skollagen: en handbok för skolans personal*. 1. Uppl. Norstedts Juridik.
- Järvinen, Margaretha (2002) "Hjälpens universum: ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system". I Meuwisse, Anna och Swärd, Hans (2002): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.
- Kvale Steinar & Brinkman, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. Uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lundin, Annika (2009) *Kurator inom hälso- och sjukvård*. 2. Uppl. Lund: studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (2013) "Psykisk ohälsa bland unga - Underlagsrapport till ungas hälsa, vård och omsorg 2013" (elektronisk), *Socialstyrelsens officiella hemsida*
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19109/2013-5-43.pdf> (2014-10-20)
- Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Kerstin. Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme-utmaningar i socialt arbete*. 1. Utg. Stockholm: Natur och kultur.
- Skollagen (2010:800) "Svensk författarsamling" (elektronisk) *Regeringskansliets PDF-samlingar*, <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/10/100800.PDF> (2014-10-15).
- SOU 2006:77 "Ungdomar, stress och psykisk ohälsa: analyser och förslag till åtgärder: slutbetänkande" av Utredningen om ungdomars psykiska hälsa. Stockholm: Fritze.
- Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. Uppl. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Thurén, Torsten (2007): *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2. [Omarb.] uppl. Stockholm: Liber

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ungdomsstyrelsens skrifter (2010:6) "Från snack till verkstad. Förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar", (elektronisk), *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällets frågor*.
http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/fran-snack-till-verkstad.pdf (2014-10-21)

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Informationsblankett

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Socialt arbete

Hej!

Vi heter Frida och Linnea och vi studerar till socionomer på Göteborgs Universitet. Vi ska denna termin skriva C-uppsats och det är av den anledningen vi kontaktar dig. Vi ska göra en kvalitativ studie i form av intervjuer för att få en bild av kuratorers arbete på gymnasieskolor i Göteborg och söker nu informanter som kan tänka sig ställa upp. Syfte med vår uppsats är att få en inblick i skolkuratorers uppfattningar om ungdomars psykiska ohälsa på gymnasieskolor i Göteborg samt hur kuratorer jobbar för att motverka psykisk ohälsa i skolan. Vi är otroligt tacksamma om du har möjlighet att ställa upp, men det är såklart frivilligt. Vi tänker oss att intervjuerna äger rum någon gång mellan v 42-44. Vi är dock flexibla om du har annat önskemål på tid för intervjun. Uppskattningsvis tror vi intervjun kommer ta ca 45 minuter. Plats för intervjun anpassas efter ditt önskemål.

Under intervjuerna kommer vi utgå från de fyra forskningsetiska principerna vilka är öppenhetskravet, självbestämmandekravet, konfidentialitetskravet och autonomikravet. Öppenhetskravet innebär att forskaren är skyldig att informera om sin verksamhet och inhämta samtycke från dig som informant. Självbestämmandekravet innebär att du som medverkande informant har rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor du medverkar. Konfidentialitetskravet innebär att du som medverkande försäkras största möjliga anonymitet. Autonomikravet innebär att de uppgifter du som medverkande ger ut inte lämnas till andra sammanhang än ändamålet för forskningen. De intervjuer vi genomför behöver spelas in, detta för att ditt svar ska komma till sin rätt. Det inspelade materialet kommer inte användas till något annat syfte än till vår undersökning och det är endast vi som kommer lyssna på det.

Vi är väldigt tacksamma om du kan tänka dig att ställa upp på denna intervju. Svarar gärna på detta mail senast 8 oktober, både om du har möjlighet att ställa upp eller ej.

Med vänliga hälsningar

Linnéa Esborn & Frida Edin

Bilaga 2

Samtyckesformulär

Jag har informerats om studien och tagit del av den skriftliga informationen. Jag har fått tillfälle att ställa frågor, samt fått dem besvarade. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag närsomhelst kan avbryta mitt deltagande.

Jag lämnar härmed mitt samtycke till att ta del av studien.

Datum:.....
....

**Deltagarens
underskrift:**.....

Namnförtydligande:.....
.....

Bilaga 3

Intervjuguide

Vad har du för utbildning?

Hur kom det sig att du valde att bli skolkurator?

Hur länge har du arbetat som skolkurator?

Hur ser din tjänst ut?

Psykisk ohälsa

Hur skulle du definiera psykisk ohälsa?

Upplever du att någon form av psykisk ohälsa är mer förekommande hos eleverna?

- har du funderingar på varför dessa former är vanligare?

Hur skulle du säga att psykisk ohälsa upptäcks hos eleverna?

Upplever du att en öppen dialog förs i skolan kring psykisk ohälsa?

- I så fall, kan du beskriva hur den förs?

Upplever du att det finns dem som är mer drabbade av psykisk ohälsa än andra? killar eller tjejer? en viss ålder?

Kan du berätta på hur du arbetar förebyggande i förhållande till psykisk ohälsa?

- finns svårigheter? hinder?

Arbetsuppgifter

Kan du berätta om dina arbetsuppgifter?

Finns tydliga direktiv för hur du ska arbeta som skolkurator? och för hur du ska arbeta för att förebygga och främja psykisk ohälsa?

Finns hinder och/eller möjligheter i direktiven?

Kan du berätta vilka arbetsmetoder du arbetar utifrån?

- Arbetar du uppsökande eller får eleverna själva ta kontakt med dig? exempel på uppsökande?
- Arbetar du med individen själv och i grupp utifrån psykisk ohälsa?

Samverkan

Hur upplever du samarbetet gällande elevernas psykiska ohälsa

- mellan dig och lärarna på skolan?
- med föräldrar?
- socialtjänst?
- andra professioner?

Upplever du att samarbetet kan förbättras? i så fall, hur?

Är det något du skulle vilja arbeta mer med men inte har möjlighet till?

Avslutning

Är det något du vill tillägga som vi inte frågat dig om?